

**Hur ungdomar spontant beskriver agens i hemlandet, under flykten och i Sverige:
en kvalitativ studie**

Rebecka Karlsson och Ella Hagby

Institutionen för Juridik, Psykologi och Socialt arbete, Örebro Universitet

PS3311: Psykologi, avancerad nivå, Examensuppsats

Handledare: Jan Carlsson

Biträdande handledare: Laura Korhonen

3 januari, 2021

Författaranteckning

Den här studien möjliggjordes tack vare data insamlad genom Den långa resan - hälsa och traumatisering hos barn på flykt, en mixed-method studie vid Medicinska fakulteten,

Linköping Universitet, Sverige.

Sammanfattning

Syftet med den här studien var att undersöka hur ungdomar spontant beskriver agens i sina berättelser från hemlandet, under flykten och i Sverige. Intervjuer med 12 ungdomar från länder med lågt införlivande av barns rättigheter analyserades med hjälp av Interpretative Phenomenological Analysis. Analysen resulterade i två delar som beskriver ungdomarnas upplevelse av agens. Del I utgörs av det övergripande temat Kontextuella förutsättningar för agens. Del II resulterade i fyra huvudteman 1) Vuxnas inflytande på ungdomars agens, 2) Ungdomars inflytande på sin omgivning, 3) Hur kunskap påverkar agens och 4) Hur världsuppfattning påverkar agens. Resultaten visade att agens är kontextberoende och individens subjektiva uppfattning är central för erhållen eller förlorad känsla av agens. Studien bidrar till förståelsen för ungdomarnas upplevelser av agens från hemland, flykten och i Sverige samt vilken roll detta kan spela för den psykiska hälsan.

Nyckelord: agens, flykting, interpretative phenomenological analysis, kontext, ungdom

Abstract

The purpose of this study was to investigate how adolescents spontaneously describe agency in their stories from their home country, during flight, and in Sweden. Interviews with 12 adolescents from countries with poor incorporation of children's rights were analyzed using Interpretative Phenomenological Analysis. The analysis was divided into two parts that describe adolescents' experience of agency. Part I resulted in the overall theme Contextual Conditions for Agency. Part II resulted in four main themes, 1) Adults' Influence on Adolescents' Agency, 2) Adolescents' Influence on Their Environment, 3) How Knowledge Affects Agency and 4) How Worldview Affects Agency. The results showed that agency is context dependent, and that the individual's subjective perception is central to an acquired or lost feeling of agency. This study contributes to the understanding of adolescents' experience of agency from their home country, flight and in Sweden, and what role this can play for mental health.

Keywords: adolescence, agency, context, interpretative phenomenological analysis, refugee

Innehåll

Sammanfattning	2
Abstract	3
Innehåll	4
Hur ungdomar spontant beskriver agens i hemlandet, under flykten och i Sverige: en kvalitativ studie	7
Bakgrund	7
Agens	7
Barns agens	10
Agens hos barn på flykt	11
Definition av migrationstermer	12
Asylsökande barn inom Sverige 2010–2021	13
Flykt och psykisk hälsa	13
Barns rättigheter	14
Sammanfattning introduktion	16
Syfte	16
Frågeställningar	16
Metod	17
“Den långa resan”: bakgrund	17
“Den långa resan”: datainsamlingens tillvägagångssätt	17

Val av metod i nuvarande studie.....	18
Val av analysmetod i nuvarande studie	18
IPA och dess teoretiska utgångspunkter	19
Urval till nuvarande studie.....	20
Analysens tillvägagångssätt	21
Steg 1: Läs materialet flera gånger och för anteckningar.	21
Steg 2: Omarbeta anteckningarna till initiala teman.....	21
Steg 3: Leta samband och klunga ihop teman.	22
Steg 4: Skriv och analysera.....	22
Författarnas förståelse och process	23
Etiska överväganden	24
Resultat	24
Del I - Kontextuella förutsättningar	24
Övergripande tema: Kontextuella förutsättningar för agens.....	24
Del II - Agens före, under och efter flykt	31
Huvudtema 1: Vuxnas inflytande på ungdomars agens.....	32
Huvudtema 2: Ungdomars inflytande på sin omgivning	36
Huvudtema 3: Hur kunskap påverkar agens	40
Huvudtema 4: Hur världsuppfattning påverkar agens	44
Diskussion.....	48

Resultatdiskussion.....	49
Kontextens betydelse för agens	49
Agens inom kontexten hemland.....	52
Agens inom kontexten flykt.....	53
Agens inom kontexten Sverige	55
Studiens begränsningar	57
Framtida forskning.....	58
Slutsats	60
Referenslista.....	61
Appendix 1	67
Appendix 2.....	69

Hur ungdomar spontant beskriver agens i hemlandet, under flykten och i Sverige: en kvalitativ studie

Bakgrund

Den här studien undersöker fenomenet agens i ungdomars berättelser om deras upplevelser före, under och efter flykt. Det blir intressant då rådande forskning kring flyktingbarns psykiska hälsa huvudsakligen har fokuserat på psykiatriska diagnoser där barnens eget perspektiv och upplevelse till stor del saknas, samt att de tenderar att framställas som maktlösa offer utan påverkan på sin omgivning (White et al., 2011; Chase et al., 2020).

Agens

Agens är ett mångfacetterat begrepp som innefattar en individs förmåga att avsiktligt producera vissa effekter med sina handlingar i ett intrikat samspel med andra individer, egna erfarenheter och rådande kontext (Bandura, 2018, Kuczynski et al. 1999, Synofzik et al., 2013). Olika försök har gjorts för att konceptualisera och operationalisera begreppet både inom sociologi och psykologisk vetenskap men det saknas fortfarande en internationell, tvärvetenskapligt erkänd definition (Hitlin & Elder, 2007; Lokot et al., 2021).

Ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv har tre aspekter av agens identifierats; agens som meningskonstruktion, agens som avsiktlig handling och agens som självförmåga (self-efficacy). Agens som meningskonstruktion opponerar sig mot tidigare tankar om att människan enbart ärver en förståelse av världen från äldre generationer. I stället förespråkas att människan från barnsben aktivt skapar sin uppfattning av världen genom att förändra, välja från, motstå eller döma lämpligheten i meddelande som framgår i interaktion med omvärlden. Agens som avsiktlig handling betonar handlingar och beteenden som strategiska och målinriktade vilket kan iakttas redan hos spädbarn. I interaktion med omvärlden försöker människan att kontrollera eller påverka sin omgivning, och i tidig ålder kan detta ses i hur

spädbarn använder gråt, leenden eller skrik. Den sista aspekten av agens kan ses som en individuell egenskap, nämligen självförmåga. Individer varierar i hur starkt deras agerande når ett framgångsrikt resultat, vilket påverkar huruvida de uppfattar och ser sig själva som effektiva aktörer eller inte. Det beror på många saker, exempelvis omgivningens begränsning eller stöttning, men det beror också på en individuell, inneboende kapacitet hos varje människa att nå önskat resultat genom sina handlingar (Kuczynski et al. 1999).

Bandura (2018) redogör för hur individen interagerar med den sociala kontexten för att utöva agens. Individens resurser och tillgångar varierar beroende på situation och avgör möjligheten att agera för att nå önskat resultat eller mål. Bandura (2018) har identifierat tre nivåer en individ kan agera inom; individuellt, genom ombud eller kollektivt. I vissa situationer är människan i en position av kontroll och kan agera individuellt, men i många fall har individen inte direkt kontroll över de sociala förhållanden eller situationsbundna strukturer som råder i omgivningen och hon kan behöva påverka och influera andra (ombud) som innehar mer kunskap eller resurser. I ytterligare andra fall agerar människan som del i ett kollektiv och slår ihop sina samlade resurser för att nå ett gemensamt mål (Bandura, 2018). Agens ska alltså inte förväxlas med enbart självständighet eller autonomi, även om begreppen på flera sätt är besläktade (Hitlin & Elder, 2006). Bandura (2018) fortsätter att resonera kring det trefaldiga samspelet (individuellt, ombud eller kollektivt) utifrån ett kulturellt perspektiv. I alla kulturer innebär ett sunt och framgångsrikt liv att alla tre lägen utövas flera gånger per dag, men vikten av komponenterna i samspelet skiftar över tid och i olika kulturer och beror exempelvis på hur individualistisk eller kollektivistiskt samhället är.

Med detta som grund kan vi frånga den traditionella sociologiska synen där omgivningen, i form av kultur eller social kontext, enbart begränsar och inkräktar på en

individens agens. I stället bör omgivningen inte ses som ett orubbligt, interaktionslöst system utan något som skapas av kollektivets individer med syfte att stötta och framhäva individuell agens (Kuczynski et al. 1999).

Enligt Kaber (1999) är den grundläggande förutsättningen för agens att kunna *välja*, om och hur man ska agera. Agerandet styrs alltså av individens inre övertygelser, med eller utan hjälp från andra människor, och blir mer eller mindre begränsat av den omgivande kontexten. Grundprincipen är att val alltid ska kunna göras, även om kontextuella begränsningar kan leda till att mer eller mindre *bra* val görs, samt om resultatet är tillfredsställande eller ej.

En annan aspekt av agens är individens upplevelse, vilket benämns som en känsla av agens ('sense of agency'), och definieras som att registrera att man initierar sina handlingar (Synofzik et al., 2013). En person i beroendeställning och med få förutsättningar att kontrollera en given situation kan erhålla en känsla av agens genom att registrera sitt eget initiativ till agerande i relation till, eller gemensamt med, andra människor. På samma sätt kan en person med till synes alla möjligheter och resurser fortfarande uppleva sig styrd av omständigheter eller förväntningar och alltså förlora känslan av agens (Hitlin & Elder, 2006). Att erhålla en känsla av agens likställs inte heller med enbart positiva utfall för individen, eftersom det är själva upplevelsen av att initiera beteendet som avgör.

Vad som från början kan framstå som ett lättbegripligt fenomen, en individs förmåga att avsiktligt producera vissa effekter med sina handlingar, kan alltså problematiseras och iakttas från olika aspekter. Alderson och Yoshidas (2016) sammanfattning av agens fångar begreppets komplexitet:

Agency may be seen as ambivalent, intended or inadvertent, rational or foolish, cautious or risky, compliant or resistant, individual or collective, partly autonomous and partly heteronomous, chosen yet constrained, effective and ineffective, creative and destructive, competent and incompetent (Alderson & Yoshida, 2016, s. 86)

Begreppet agens kommer i den här studien innefatta meningskonstruktion, självförmåga, avsiktlig handling och individens känsla av agens, i samspel med andra individer, erfarenheter och kontext.

Barns agens

Idén om att barn influerar och är aktiva deltagare i familjen, samt att de har en kausal påverkan på sina föräldrars utveckling, tog fart under 70-talet i samband med forskning kring socialiseringsprocessen och utvecklingspsykologi (Sorbring & Kuczynski, 2018). Tanken på barn som agenter, med ett positivt inflytande över familjens- och andra sociala processer, har sedan dess långsamt erhållit acceptans på ett teoretiskt plan. I praktiken har dock tanken inte införlivats lika väl, vilket blir problematiskt enligt Sorbring och Kuczynski (2018), som menar att alla som möter barn bör tillgodose och involvera barnens perspektiv och bidrag i diverse processer, för att främja deras hälsa och välbefinnande.

Det verkar finnas motsättningar i synen på barn som aktiva agenter då de anses vara ansvariga för sina handlingar samtidigt som de är sårbara med rätt till beskydd (Lokot et al., 2021), en dualitet som kan bli problematisk. Kuczynski och kollegor (1999) menar dock att hur obalanserad maktrelationen mellan barn och vuxen än verkar, och hur lite ansvar barnet än må ha över utfallet, måste barnet ses som en aktiv del i interaktionen. Även i situationer av uppenbar maktobalans utövar barnet agens, något som riskeras att förbises om barnet betraktas som ett passivt offer. Oavsett utfall är barnen i en högst aktiv roll, även om utfallet inte stämmer överens med deras önskan.

En annan aspekt av barns agens är att dess fluiditet (Kaukko & Wernesjö, 2017). Ålder och uppfattning om att vara vuxen eller barn ligger på en flytande skala, är kontext- och kulturberoende, samt kan leda till konflikter när barnet inte självt får vara med och påverka sin grad av delaktighet i beslutsfattande. En individ kan uppfatta sig som vuxen och

ha ansvar i en situation, exempelvis där hen tidigare har tilldelats förtroende eller har erfarenhet av att ta beslut, samtidigt som hen kan uppfatta sig som ett barn i andra situationer där ansvaret bör tas av en vuxen. Utöver ålder finns även fluiditet i beslutsfattande, vilket varierar beroende på beslutets karaktär samt vilken individ och situation beslutet gäller.

Agens hos barn på flykt

Migrationslitteraturen håller generellt ett vuxencentrerat perspektiv där barn och ungas aktiva roll och erfarenheter i bred utsträckning förbises, vilket leder till en fragmenterad förståelse av migrationsprocessen. Det förekommer tendenser att betona migrerande barns behovande (nöd) och olikheter i förhållande till vuxna, vilket förnekar barnen deras agens och subjektivitet, speciellt i västerländska samhällen där barndom konceptualiseras som ett tillstånd av oskuld på vägen till att bli vuxen. Dessutom finns det tendenser till ett fokus på barnens framtid som vuxna, snarare än deras roll och upplevelser här och nu (White et al., 2011).

Tidigare forskning tyder på att agens kan påverka välmåendet hos människan (Thoits, 2006; Williams & Merten, 2014), samt har visats spela en roll för flyktingars psykiska hälsa i olika livsstadier (Gong et al., 2011). Tidigare migrationsforskning på barn och ungas agensutövande har operationaliserat agens som beslutsfattande, tro på egna förmågor, kapacitet att agera och positiv syn på framtiden (Williams & Merten, 2014), samt visat att en välplanerad flykt med tydliga mål buffrar mot psykisk ohälsa (Gong et al., 2011). Barn och unga på flykt kan, även i situationer om frihetsberövning och trafficking, hitta uttryck för agens, till exempel genom införskaffandet av falska identitetshandlingar för att kunna söka jobb, hitta på falska smeknamn och fly från fångenskap (Huijsman & Baker, 2012).

Forskningen får konsekvenser för vår grundläggande förståelse av barndom, familj, migration och samspelet däremellan. Vidare påverkar det hur länder och organisationer formar politiska beslut kring bemötande av barn inom olika instanser. Därmed finns ett behov av en mer enhetlig förståelse utifrån ett barncentrerat narrativ (White et al., 2011).

Med tanke på det vanligt förekommande vuxencentrerade perspektivet, är det i den här studien av intresse att undersöka hur barn själva beskriver agens.

Definition av migrationstermer

Flykting. Enligt UNHCR (2019) fanns det totalt 79,5 miljoner människor på flykt i världen år 2019. Termen flykting omfattar enligt 1951 års flyktingkonvention (UNHCR, 2011) juridiskt sett en person som har:

... flytt sitt land i välgrundad fruktan för förföljelse på grund av ras, religion, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller politisk samhörighet, och som befinner sig utanför det land vari han är medborgare och som på grund av tidigare nämnd fruktan inte kan eller vill återvända till det landet (Migrationsinfo, 2021).

Migrant. Termen migrant har ingen universellt erkänd juridisk definition men skiljer sig från termen flykting på så sätt att en migrant har valt att flytta med avsaknad av direkt hot om förföljelse eller död (Amnesty International, u.å.; UNHCR, 2019). Orsaker som inte omfattas av flyktingkonventionen är exempelvis klimatförändringar, fattigdom och politisk instabilitet. Både flyktingar och migranter har rätt att åtnjuta mänskliga rättigheter och barn på flykt som anlänt till Sverige, ska erhålla samma rättigheter som barn födda i Sverige (Amnesty International, u.å.; Migrationsinfo, 2021).

Asylsökande. Att söka asyl räknas som en mänsklig rättighet, och att vara asylsökande definieras som en person som ”söker skydd mot förföljelse och allvarliga människorättskränkningar i ett annat land, men som ännu inte lagligen har erkänts som flykting, och väntar på att få ett beslut om sin asylansökan.” (Amnesty International, u.å.).

Nyanländ. En nyanländ är enligt Migrationsverket (2021) en asylsökande som blivit mottagen i en kommun och fått uppehållstillstånd för bostad, vilket personen kan vara i max 2–3 år. Enligt skollagens definition kan en nyanländ vara både asylsökande, eller ett barn med svenskt medborgarskap som påbörjat sin skolgång utomlands, och kan anses vara nyanländ i max 4 år. Det finns därmed ingen enhetlig definition för termen nyanländ (Motion 2018/19:1615).

Ensamkommande barn. Ett ensamkommande barn definieras som ”en person under 18 år som kommit hit och sökt asyl utan sina föräldrar eller annan legal vårdnadshavare”. Ensamkommande barn har vid ankomst till Sverige omedelbar rätt till en god man och skola (Migrationsverket, 2021).

Asylsökande barn inom Sverige 2010–2021

År 2020 fanns totalt 34 miljoner barn på flykt, den högsta siffran sedan andra världskriget (Unicef, 2020a, 2020c). Mellan år 2010 - 2021 har totalt 180 012 barn varav 61 092 ensamkommande barn, sökt asyl i Sverige (se Tabell 1, Appendix 1, för antal asylsökande i Sverige 2010–2021). Barn står för 35% av den totala andelen asylsökande i Sverige (Migrationsverket, 2021).

Barn avser varje individ under 18 år (Unicef, u.å.-b). Ungdom har ingen allmänt erkänt definition men brukar ofta avse perioden mellan barndom och vuxenhet i åldrarna 10 till 19 (World Health Organization, u.å.)

Flykt och psykisk hälsa

Människor på flykt är en särskilt utsatt grupp med ett ackumulerat vårdbehov till följd av olika upplevda stressorer innan, under och efter flykt. Bland asylsökande och flyktingar som anländer till Sverige lider 20–30% av någon form av psykisk ohälsa. Inte enbart traumatiska upplevelser som tortyr utan även språksvårigheter, kulturskillnader och själva asylprocessen innebär betydande riskfaktorer för psykisk hälsa. Depression, posttraumatiskt

stressyndrom och ångeststörningar är vanligt förekommande, vilka kan leda till stress och isolation (Bogic et al., 2015; Socialstyrelsen, 2015; Tinghög et al., 2016). Asylprocessen innebär begränsade rättigheter till skola, bostad, sjukvård, arbete samt ekonomiskt- och socialt stöd, och asylsökande löper högre risk att inte erhålla adekvat psykiatrisk och psykologisk vård (Socialstyrelsen, 2015).

Barn och ensamkommande flyktingbarn är en särskilt utsatt grupp bland flyktingar (Socialstyrelsen, 2015; Wernesjö, 2011). Asylprocessen kan vara nedbrytande för många barn, både fysisk och psykiskt, till följd av den långa handläggningstiden och ovissheten (Unicef, 2020a). I en rapport från 2017 fann Hagström et al., (2018) att prevalensen för självmord (51.2 per 100 000) långt översteg motsvarande årsgrupp bland svenskfödda (5.2 per 100 000). En brist i forskning kring flyktingar och psykisk hälsa är dess fokus på grupper som varit etablerade i värdlandet under flera år (White et al., 2011), vilket kan antas försvåra differentiering av vad olika faser av migrationsprocessen kan innebära för psykisk hälsa.

Barns rättigheter

Förenta nationernas konvention för barns rättigheter (barnkonventionen) innehåller enligt Unicef (u.å.-b) 54 artiklar som utgår från fyra grundprinciper; alla barn har samma rättigheter och lika värde, barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn, alla barn har rätt till liv och utveckling och alla barn har rätt att uttrycka sin mening och bli respekterad.

Artikel 12 i barnkonventionen beskriver att barn ska få vara delaktiga och influera, utifrån egna förutsättningar, alla frågor som berör dem. Det uttrycks genom följande punkter:

- Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
- För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet (Unicef, u.å.-a).

Barns rättigheter att delta och uttrycka sina åsikter är ett sätt för dem att utöva agens, Strukturella begränsningar och möjligheter kan kväva eller främja barns agens, både i stora livsval som exempelvis utbildning eller äktenskap, såväl som i mer intrapersonella områden. Det kan påverka hur barn reflekterar över och upplever sina rättigheter och friheter, utifrån exempelvis acceptans för våld och diskriminering i landet. Enligt barnkonventionen kan det alltså anses vara en rättighet för barn att få utöva agens genom att delta, uttrycka åsikter och ta beslut kring stora och små livsval.

Utav världens 196 länder har endast USA valt att inte ratificera barnkonventionen. I 94 länder, bland annat Sverige, har konventionen nu också inkorporerats i lagen (Unicef, 2020b). Trots detta skiljer sig barns rättigheter markant åt världen över. Införlivandet av barns rättigheter mäts av Humanium (2021) bland annat genom förväntad livslängd vid födseln, låg födelsevikt, utbildning, fattigdom, HIV, barnarbete, barnäktenskap, kvinnlig könsstympning, registrering av födda, ekologisk påverkan på barns framtid, rättigheter och friheter, känslan av tillfredsställelse med livet, krig och andra våldsamma situationer. Baserat på information gällande länders införlivande av omnämnda rättigheter har de tilldelats en status från svart nivå (väldigt allvarlig situation) till grön nivå (god situation). Sverige har i likhet med ett fåtal andra länder fått bedömningen ”god situation” men har trots ett fint betyg fått kritik, bland annat gällande likvärdig implementering av barns rättigheter även för immigranter (Humanium, 2021). Det är alltså inte nödvändigtvis så att barn som flyr till Sverige upplever en förbättring av rättigheter.

Det är rimligt att anta att lågt införlivande av rättigheter påverkar möjligheten för barn att utöva agens. Det är också ett rimligt antagande att barn som immigrerat från länder med status ”väldigt allvarlig situation” kommer att uppleva en diskrepans mellan sitt hemland och

Sverige, i hur de kan utöva agens. Detta behöver inte alltid betyda att förändringen enbart är positiv med tanke på den kritik som Sverige fått gällande implementering av rättigheter för immigranter.

Sammanfattning introduktion

Det finns ingen internationellt erkänd definition av agens, men olika försök att förklara begreppet kan sammanfattas som en individs förmåga att avsiktligt producera vissa effekter med sina handlingar. Agens möjliggörs och begränsas av kontexten, det sociala sammanhanget och individuella faktorer. En känsla av agens kan erhållas oberoende resultat, så länge individen uppfattar sig själv som delaktig. Synen på barns agens har gått från obefintlig till omdebatterad och än idag betraktas barn på flykt generellt som passiva offer utan påverkan på sin omgivning. Till följd av ett vuxencentrerat perspektiv råder bristande kunskap gällande agens hos barn och unga på flykt, varför det är intressant att undersöka hur barn som flytt till Sverige beskriver agens.

Syfte

Syftet med den här studien är att undersöka hur ungdomar från länder med låg införlivning av barns rättigheter beskriver agens före, under och efter flykt och därigenom öka förståelsen för barns agens utifrån ett barncentrerat perspektiv. Med tanke på kontextens betydelse för agens avser den här studien även att undersöka hur agens varierar och uttrycks beroende av kontextuella faktorer.

Frågeställningar

1. Hur beskriver ungdomar som flytt till Sverige från länder med låg införlivning av barns rättigheter spontant hur kontextuella faktorer påverkar agens? 2. Hur beskriver ungdomar som flytt till Sverige från länder med låg införlivning av barns rättigheter spontant agens före, under och efter flykten?

Metod

“Den långa resan”: bakgrund

“Den långa resan” är en studie baserad på både kvalitativa och kvantitativa data vid Linköpings Universitet som undersöker barns psykiska och fysiska hälsa efter migration från olika delar av världen till Sverige, ensamkommande eller med familj, med olika status i asylprocessen (Linköpings Universitet, 2021). Deltagarna rekryterades från olika delar av Sverige via sociala medier, hälso- och sjukvården och sociala myndigheter och verksamheter som på olika sätt var i kontakt med dessa ungdomar.

Ur den här populationen tillfrågades deltagarna om de ville delta i kvalitativa djupintervjuer angående deras erfarenheter från före, under och efter flykt. Inklusionskriterier var migrant mellan 13 och 18 år som sökt asyl i Sverige senast 18 månader innan intervjudatumet. Slutligen inkluderades 18 deltagare mellan 14 till 18 år, varav 11 flickor och 7 pojkar, med ursprung i länder i Afrika, Balkanhalvön, Mellanöstern och Sydamerika. Information om studien delgavs muntligt eller skriftligt på deltagarnas modersmål. Alla lämnade skriftligt samtycke som också hämtades från föräldrar om barnet var yngre än 15 år.

“Den långa resan”: datainsamlingens tillvägagångssätt

Semi-strukturerade intervjuer genomfördes utifrån en intervjuguide med frågor som ämnade undersöka erfarenheter före, under och efter flykt (se Appendix 2, Bilaga 1 för intervjuguide). Intervjuerna hade erfarenhet av att möta barn som utstått trauma och använde sig av tekniken teller-focused-interviewing som lämpar sig för ämnen av känslig karaktär (Hydén, 2014). Deltagarna fick själva välja plats för intervjun för att öka trygghet i situationen, och de flesta valde att ses hemma eller på skolan. Intervjuerna pågick i cirka 60 minuter och spelades in. I de flesta fall genomfördes intervjun med hjälp av tolkning på deltagarnas modersmål. I några fall genomfördes intervjun på engelska, då ungdomen kände sig bekväm med det, eller på arabiska som en av intervjuerna talade. Intervjuerna

transkriberades och kvalitetssäkrades genom ett randomiserat stickprov där 10% av transkriberingarna dubbelkontrollerades. Intervjuerna genomgick sedan en induktiv tematisk analys där bland annat temat Agens framkom.

Val av metod i nuvarande studie

I den här studien görs sekundära analyser på de redan insamlade intervjuerna inom "Den långa resan", med fokus på fenomenet agens. Val av metod föll på kvalitativ ansats då datan bestod av semistrukturerade intervjuer, vilka ämnade att explorativt undersöka innehållet i barns berättelse om upplevelser före, under och efter flykt. Kvalitativ metod fokuserar huvudsakligen på mening, det vill säga hur människor förstår och blir kloka på världen, hur de upplever händelser samt vilken innebörd de attribuerar olika fenomen. Målet är att ge en rik och deskriptiv beskrivning av det undersökta fenomenet. Viktiga frågor att ha i beaktande är; hur frågeställningen definierar och begränsar de upptäckter som kan göras, hur studiens design och analysmetod påverkar data och datanalysen, samt om förståelsen för fenomenet hade förändrats om det hade definierats på ett annat sätt (Pietkiewicz & Smith, 2012).

Val av analysmetod i nuvarande studie

Till följd av komplexiteten i begreppet agens anser vi att Interpretative Phenomenological Analysis (hädanefter benämnt som IPA) är bäst lämpad med dess fokus på "person-i-kontext" (Clarke & Braun, 2013). Den fenomenologiska aspekten av IPA ger oss möjlighet att undersöka ungdomarnas erfarenheter och hur de själva ger mening till sina berättelser, vilket möter behovet och önskan att hålla ett barncentrerat perspektiv. Agens efterfrågades inte explicit genom intervjuguiden och därför anser vi att den tolkande aspekten av IPA är nödvändig för att belysa underliggande meningar i ungdomarnas berättelser som kan förstås ur ett mer psykologiskt perspektiv. Med IPA hoppas vi kunna fånga in en

grundläggande förståelse för hur deltagarna själva upplever sin agens samtidigt som vi får möjlighet att granska agens i förhållande till den kontext de befinner sig i. Clarke och Braun (2013) rekommenderar IPA för forskare som är nybörjare på kvalitativ metod på grund av dess tydliga och väldefinierade struktur och procedur. Vidare är IPA rekommenderat för fallstudier eller studier med upp till 15 deltagare (Clarke & Braun, 2013; Pietkiewicz & Smith, 2012).

IPA och dess teoretiska utgångspunkter

Studier som använder IPA fokuserar på att undersöka hur individer skapar mening ur sina livserfarenheter. Det vill säga, att utforska människors upplevelser och meningen de tillskriver händelserna (Clarke & Braun, 2013). IPA utgår från grundantagandet att människor är självreflekterande och självtolkande varelser, det vill säga att människor aktivt engagerar sig i reflektioner och tolkningar av händelser, objekt och andra människor i sina liv. För att undersöka den processen hämtar IPA inspiration från fenomenologin, hermeneutik och ideografi (Clarke & Braun, 2013; Pietkiewicz & Smith, 2012).

Fenomenologi syftar att identifiera de essentiella komponenter som särskiljer fenomen eller upplevelser från varandra och gör dem unika (Pietkiewicz & Smith, 2012). Fokus ligger på att beskriva upplevelsen av psykologiska fenomen, vilket utgörs av individens subjektiva meningssamband. Meningssambandet skapas inom individens livsvärld som är kopplad till tid och rum, det vill säga ett fenomen kan spela olika roll i dåtid, nutid och framtid beroende på vilka konsekvenser det får för individen. Livsvärlden utgörs av individens kontext, dess erfarenheter, syfte, behov och selektiv uppmärksamhet. Fenomens mening och betydelse formas alltså utifrån den mening som relateras till fenomenet, av individen själv (Langemar, 2008). Detta leder till en nödvändighet för författarna att bortse från egna föreställningar om fenomenet (Pietkiewicz & Smith, 2012).

Hermeneutik (från grekiskans 'att tolka') är nära besläktat med fenomenologin och syftar till att förstå hur det är att vara i en annan persons skor (med medvetenheten om att detta aldrig är fullt möjligt), och genom tolkning göra innebörden förståelig (precis som grekiska mytologins Hermes översatte gudarnas budskap till människorna) (Pietkiewicz & Smith, 2012).

Den analytiska processen i IPA beskrivs ofta i termer som dualt tolkande eller dubbel hermeneutik då forskare först försöker förstå och presentera deltagarnas förståelse av den egna livsvärlden, på ett så sant och rättvisande sätt som möjligt, även kallat empatisk hermeneutik. Forskaren försöker sedan dechiffrera meningen, alltså förstå deltagarnas meningssamband. Förståelsen skapas utifrån ett mer kritiskt perspektiv genom att ställa kritiska frågor i relation till materialet för att nå en djupare och rikare deskription, såsom: Vad försöker individen åstadkomma? Vilka underliggande antaganden finns i den här beskrivningen? Uppfattar jag något meningsfullt i sammanhanget som individen själv inte är medveten om? Vad gör att de förstår de sina upplevelser på det här sättet? (Clarke & Braun, 2013; Pietkiewicz & Smith, 2012).

Ideografi utgör den tredje teoretiska utgångspunkten i IPA och innebär att forskaren går på djupet och undersöker varje individs perspektiv, utifrån deras unika kontext. Den fundamentala principen inom ideografi är att undersöka varje fall innan några generella slutsatser kan produceras. Till skillnad från stora delar av den empiriska, psykologiska litteraturen som fokuserar på grupper och populationer kan forskaren göra specifika uttalanden om deltagares upplevelser.

Urval till nuvarande studie

Med tanke på hur avgörande de kontextuella förutsättningarna är för agens, valde vi att inkludera de intervjuer vars hemland hade lägst nivå av införlivande och respekt för barns rättigheter, det vill säga svart nivå (Humanium, 2021). Urvalet baserades på Realization of

Children Rights Index (Humanium, 2021) vilken bedömer nivån av införlivande och respekt för barns rättigheter baserat på statistik från källor som Unicef, Världsbanken och olika Hälsoministerium. Ländernas nivå av införlivande av rättigheter bedöms och delges ett betyg som illustreras på en femgradig skala med fem färgnivåer från “Bra situation” (grön) till “Väldigt allvarlig situation” (svart). Urvalet ledde till inklusion av 12 deltagare varav 50% pojkar, i åldrarna 14–18, från Mellanöstern (1), Nordafrika (1), Östafrika (8) Västafrika (2).

Hädanefter benämns barnen i studien som ungdomar, då åldersspannet på de inkluderade deltagarna ligger mellan unga tonåren upp till myndig.

Analysens tillvägagångssätt

Analysens tillvägagångssätt är hämtat ur Pietkiewicz och Smith (2012) och sker i fyra steg:

Steg 1: Läs materialet flera gånger och för anteckningar.

Intervjuerna lästes igenom flera gånger samtidigt som observationer, reflektioner och initiala tolkande kommentarer (exempelvis gällande innehåll, språkanvändning och kontext) kontinuerligt antecknas i marginalen. Steg 1 utfördes separat av författarna för att undvika att färga varandras tankar och för att nå större variation. Ett svar som “jag sa jag trivs med dem, de lyssnade inte på mig, de vägrade att jag skulle bo hos dem, de flyttade på mig.” fick till exempel kommentaren “Vuxna lyssnar inte på barnet önskan”.

Steg 2: Omarbeta anteckningarna till initiala teman.

I steg två överfördes intervjuerna till kodningsprogrammet NVivo (QSR International Pty Ltd., 2020) där kommentarerna omvandlades till initiala teman. De initiala teman tilldelades mer koncisa rubriker med en högre nivå av abstraktion och kopplades i vissa fall till ett psykologiskt koncept. Till exempel kunde ovanstående citat kategoriseras in i det initiala temat “Agens förtryckt”. Författarna arbetade fortfarande separat vilket ledde till 62

respektive 42 initiala teman innehållandes sammanlagt 1256 citat, där varje citat kunde återfinnas i flera olika initiala teman.

Steg 3: Leta samband och klunga ihop teman.

I steg tre diskuterade och jämförde författarna respektive initiala teman och dess innehåll samt grupperade dem i huvud- och subteman efter konceptuella likheter. Initiala teman som “Agens undertryckt av familj”, och “Behov av styrning och aktiviteter” sorterades under huvudtemat “Vuxnas inflytande på ungdomars agens”. Teman som inte ansågs ha någon relevans för frågeställningen eller hade för tunt underlag såsom “Religion”, “Förstår inte frågan” och “Vilja att berätta” exkluderades. Innehållet i de slutgiltiga huvud- och subteman tilldelades sedan en kod som representerade kontexttillhörighet (Hemland, Flykt eller Sverige).

Steg 4: Skriv och analysera.

Analyserna arbetades först igenom separat av författarna och sedan gemensamt för att uppnå en omfattande beskrivning och undvika individuell bias. Varje tema beskrevs med hjälp av tillhörande citat från intervjuerna, följt av författarnas analytiska och tolkande kommentarer. Det stod klart tidigt att många subteman gränsade till varandra, exempelvis kan subtemat Överlämnande av ansvar även ses som att Agera genom andra, i detta fall närstående vuxna. Här valde vi ändå att skilja på situationer då det tydligt framkommer att ungdomarna genom aktiv handling sökt hjälp från omgivningen, från den ansvarsfördelning som ofta naturligt faller i föräldra-barn-relationen. Med ett komplext begrepp som agens, blir ett försök till uppdelning av dess olika former likväl komplicerat, vilket gör det rimligt att våra teman och beskrivningar hör samman men särskiljs genom små detaljer.

Citaten inkluderades för att både spegla deltagarnas röst samt ge läsaren en möjlighet att utvärdera tolkningen. Resultaten jämfördes löpande mot intervjuerna för att kontrollera att de återspeglade innehållet på ett så korrekt sätt som möjligt.

Författarnas förförståelse och process

Vid varje analys kommer förförståelse oundvikligen påverka tolkningen (Larsson, 2005). Enligt den hermeneutiska cirkeln är all förförståelse relativ då tolkning av delarna sker utifrån helheten och tolkningen av helheten sker utifrån delarna. Det innebär att förförståelsen hela tiden uppdateras och vidare påverkar de tolkningar som görs. Förförståelsen är kontextberoende och utgår från det historiska sammanhang forskaren befinner sig i (Langemar, 2008). Eftersom förförståelsen oundvikligen påverkar analysen är det viktigt att synliggöra utgångspunkten för tolkningen, alltså forskarens ingående perspektiv, för att möjliggöra kvalitetssäkring och kritisk granskning av processen (Larsson, 2005). Vi tog inspiration från Carlsson et al (2011) och höll ett möte innan analysens start för att diskutera våra implicita antaganden i syfte att göra dem explicita.

Författarna till den här uppsatsen är två kvinnor födda och uppvuxna i Sverige. Med den här bakgrunden följer vissa antaganden eller kulturella preferenser kring hur hälsosamt utövad agens ser ut, vilket inte nödvändigtvis behöver stämma överens med upplevelser i andra kulturer. Med vår bakgrund i en individualistisk kultur som Sverige, bör vi vara observanta på att mer kollektivistiska samhällen kan prioritera agens utövad genom ombud eller kollektivet. Vi är uppvuxna i ett samhälle med medieuttryck kring flyktningbarnens sårbarhet och maktlöshet varför vi riskerar att missa uttryckt agens i berättelser som skildrar maktobalans. Vi vill därför också vara uppmärksamma på vår inställning till ungdomarna utifrån ovan beskrivna tendenser där vi riskerar att reducera barns uttryckta agens baserat på synen av dem som "offer". Vi ämnar också anta ett barncentrerat perspektiv, vilket har visat sig vara en utmaning för vuxna individer i tidigare forskning. Utöver detta har författarna en önskan om att den här studien ska bidra till hjälpinsatser för barnen, vilket kan innebära risk att förstärka fynd för att nå detta syfte, och ytterligare nära offerperspektivet.

Etiska överväganden

Studien ingår som ett delprojekt inom studien “Den långa resan”, som är godkänd av etikprövningsnämnden (Dnr 2018/504-32 och 2019-05473). Författarna till studien har ingen insyn i deltagarnas identitet då vi fick tillgång till redan transkriberade och anonymiserade intervjuer. Kön, ålder och hemland nämns i intervjuerna men censureras i citaten som inkluderas i analysen för att försäkra anonymitet. Vi ämnar hantera datan med respekt, göra den rättvisa och få ut så mycket information som möjligt i analysen. På detta sätt blir det förhoppningsvis meningsfullt och värdefullt för deltagarna att ha utsatt sig för potentiellt obehagliga minnen och berättelser.

Resultat

Analysen presenteras i två delar. Del I beskriver kontextens betydelse för agens i syfte att belysa den ofrånkomliga och komplexa påverkan som kontext har på agens före, under och efter flykt. Del II består av fyra huvudteman, 1) Vuxnas inflytande på ungdomars agens, 2) Ungdomars inflytande på sin omgivning, 3) Hur kunskap påverkar agens samt 4) Hur världsuppfattning påverkar agens, vilka är uppbyggda av tio subteman. Förekomsten av subteman varierar i hemlandet, under flykten och i Sverige. Del II bör läsas med del I som bakgrund, för vidare förståelse av skiftning och förändring av individens världsuppfattning och agerande.

Del I - Kontextuella förutsättningar

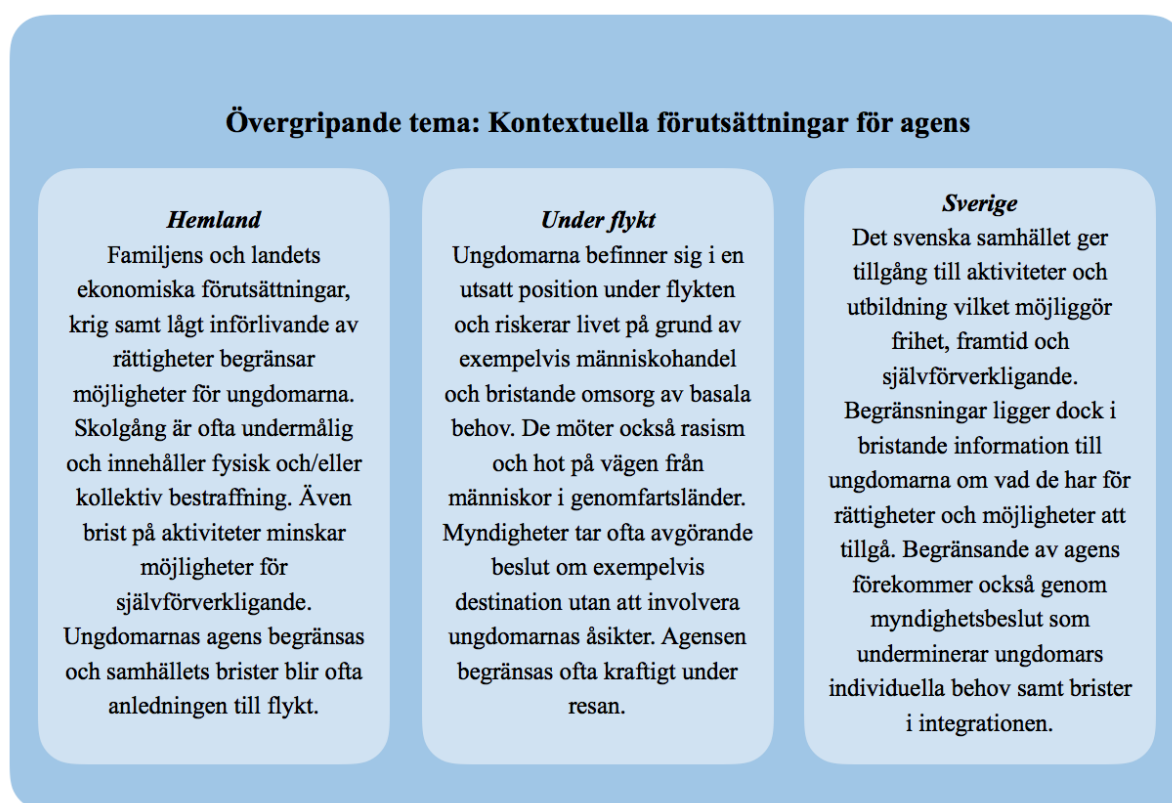
Övergripande tema: Kontextuella förutsättningar för agens

I intervjuerna framträder resurser och begränsningar i form av exempelvis lagar och regler, införlivande av rättigheter, krig, tillgång till skola och utbildning, ekonomiska tillgångar inom landet och familjen samt arbete och infrastruktur. Dessa förutsättningar bildar den kontext och värld inom vilken ungdomen rör sig och utgör alltså ramarna som främjar eller hindrar olika uttryck för agens. Det finns tydliga skillnader mellan kontext i berättelser

om hemlandet, under flykten eller i Sverige, samt skillnader i hur dessa kontext begränsar eller möjliggör agens. En sammanfattning av de kontextuella förutsättningarna för respektive kontext redovisas i Figur 1.

Figur 1

Sammanfattning av resultat för respektive kontext i Kontextuella förutsättningar för agens

Kontext: Hemland. Ekonomiska svårigheter beskrivs som vanligt förekommande inom hemlandet och familjen, vilket kan leda till arbete för ungdomen och därmed brist på lek och fritid, bristande skolgång samt undermålig eller ingen tillgång till sjukvård. En ungdom beskrev att "... när det väl fanns pengar, då brukade jag gå till skolan som vanligt, men när det inte fanns pengar, då brukade jag inte gå till skolan". Ekonomiska svårigheter inskränker kraftigt på individens egenbestämmande och fria agerande genom att leda till ett

konstant fokus på överlevnad. Det lämnar inget utrymme för självförverkligande, förutom i den mån att svårigheterna förstärker viljan att lämna landet.

Det framkommer i intervjuerna att många erfarit en svår skolgång i hemlandet. En ungdom uttryckte att "Man har ju gått långt, två timmar, sen tre timmar och man sitter i där, själva undervisningen var dålig, de ger bara lite. Sen man blev ju slagen, personligen gillade inte skolan". Fysisk bestraffning beskrivs som en accepterad metod vilken bidrar till en kontext i skolan där barnets rättigheter och därmed agens blir förtryckt. Även kollektiv bestraffning förekommer, vilket skapar en situation av maktlöshet eftersom ungdomen som, trots egna ansträngningar för att göra rätt, ändå riskerar bestraffning om någon annan handlar fel. Skolan benämns av ungdomarna som en plats där de försöker skapa och förverkliga sin framtid, något som kraftigt begränsas i en undermålig skolmiljö.

Tillgången till fritidsaktiviteter i hemlandet varierar, och en brist på sådana kan leda till inaktivitet och ensamhet. Som en ungdom berättade:

Som jag sa, brukade jag delta i sommaraktiviteterna, men två år innan jag kom till Sverige slutade jag och sommarlov var lite tråkig ... Jag menar, när sommarlovet börjar, går mina yngre bröder fortfarande i skolan. Min mamma brukade arbeta och min far också, och vid den här tiden var jag ensam hemma ibland kände jag mig deprimerad.

Trots frihet i form av tid, kan en ostrukturerad fritid vara svår för barn att hantera och eventuellt leda till inaktivitet. Friheten skulle kunna uppfattas som en möjlighet att göra vad hen själv vill, ett uttryck för agens, men utan hjälp att aktivera sig i positiv riktning leder friheten till en känsla av oförmåga.

Bristande införlivande av barns rättigheter, exempelvis i överhängande hot om våld och död, har konsekvenser för känslan av trygghet, vilket blir en begränsande faktor för hur ungdomarna kan agera i sin vardag. När valmöjligheter begränsas av samhället kan det leda till ett inskränkande av möjligheten att skapa en framtid, vilket leder till ett val att lämna landet. Som en ungdom uttryckte:

... men när man blir lite äldre, då är man tvungen att sluta sig till militärtjänsten, så det är oändligt. Och man ser ju att man är ju på väg mot den hållet, så man vill ju bara komma i fri militärtjänst som är oändligt. ... Det finns inte tid, är man ansluten en gång då är det kört.

Oavsett planer, önskemål och egen vilja är det ett krav från regimen att ansluta sig till militärtjänsten vid en viss ålder. En skrämmande utsikt som inskränker på individens möjlighet att agera fritt och leder till att vilja slå sig fri och fly landet, en aktion som ger individen en känsla av agens i en annars maktlös situation. Det framkommer också att krig och oroligheter begränsar ungdomarnas möjligheter att gå i skolan eller gå utanför huset, vilket också rimligen kan antas påverka ungdomens känsla av agens.

Framtid är ett karakteristiskt ord för berättelserna, förmodligen till följd av att den blivit begränsad av rådande förutsättningar i samhället, vilket i sin tur skapar anledningar till flykt. Ungdomarna med familjer strävar efter en framtid och söker sig därför till ett nytt samhälle som kan erbjuda vad de haft tillgång till eller berövats i sin tidigare kontext.

Kontext: Flykt. Under flykt spelade kontext och samhällsstrukturer störst roll ifall flykten skedde över längre tid och genom andra länder, men i de allra flesta fallen flög ungdomen till Sverige tillsammans med familjen, varvid kontext inte hann eller kunde påverka lika mycket. Ungdomar på flykt är i en utsatt position då de rör sig mellan kontext som kan utgöra fara för livet på olika sätt. Det förekommer människohandel och situationer där ungdomarnas basala behov inte ombesörjs. Lagar och regler samt normer i andra samhällen kan rättfärdiga beteenden hos invånarna som är skadliga för ungdomen. En ungdom berättade:

Ja, det är så [ett folkslag], de kommer aldrig överens med varandra. Dessutom när man invandrare i deras land, då är det ännu värre, inte bara detta. Jag är kristen och de är väldigt rasistiska när det gäller religion. Så att man är i kläm, man är i fara hela sin resa och sin tid i [ett land under flykten].

Ungdomen färdas genom ett land där landstillhörighet och religion utgör fara för livet till följd av det samhällets institutionaliserade rasism och sociala koder. Det leder till ett

förtryck av ungdomens agens då hen inte kan utöva sin religion, uttrycka åsikter eller värderingar riskfritt.

Hur myndigheter, lagar och regler begränsar ungdomarna under flykten blir tydligt främst genom vilken slutdestination blir, om de får stanna där eller inte, samt hur lång tid besluten tar. En ungdom verkade nöjd med beslutet kring destination och berättade:

När vi var [i ett land under flykten], då fick jag information om UNHCR, flyktingorganisationen att jag skulle till Sverige, och via flyktingorganisationen, vi får flytta till [ett annat land], men vi säger redan när vi var i [detta land under flykten], du skulle komma till Sverige ... Jag blev glad.

Trots att ungdomen inte har fått vara med i beslutet kring vart hen ska åka, så verkar det stämma överens med den egna viljan. Vad detta gör med känslan av agens är svårt att säga, men trots positiva känslor kring beslutet så har ungdomen inte varit delaktig i processen vilket kan antas hämma agensen i det avseendet.

Kontext: Sverige. Genom att befinna sig i Sverige får ungdomarna exempelvis tillgång till gratis skolgång och mat i skolan, gratis sjukvård, införlivande av barns rättigheter som exempelvis förbud mot fysisk bestraffning i skolan, jämlikhet mellan könen samt samhällsstrukturer som leder till en kontext där frihet och valmöjlighet understöds. Trots detta karaktäriseras de första en till två månaderna i Sverige vanligen av stor osäkerhet och otrygghet till följd av att den svenska kontexten är främmande, något som hämmar individens möjlighet att ta för sig av allt som erbjuds då de känner ett utanförskap. Utmärkande för ungdomarna är avsaknad av vänner i samma ålder som talar samma språk. Det poängteras att närhet till andra av samma kultur, religion eller språk, underlättar. Som en ungdom uttryckte:

Vi flyttade till en lägenhet, men platsen där jag bor nu är alla invandrare. Jag kände att det här är min plats och du kan säga att det här är utgångspunkten för mig, det vill säga det är rätt plats att börja och vara jag.

När ungdomen till slut flyttar till ett område med personer hen känner tillhörighet, kan hen slappna av och får möjlighet att vara sig själv.

Trots dåliga erfarenheter från skolgången i hemlandet, verkar de flesta av ungdomarna inte ha tappat intresse för utbildning i Sverige, vilket kan indikera eftertanke, alltså att ett mål och högre syfte ger perspektiv som låter en överskrida omedelbar miljö. Skolan blir en ingång till den svenska kontexten. Gratis och trygg skolgång är en samhällsstruktur som öppnar upp möjligheter att utöva agens genom att ge tillgång till aktiviteter, språk, socialt nätverk och utbildning, vilket i förlängningen säkrar framtiden med arbete och inkomst. Skolan startar generellt efter en till tre månader varvid tillvaron ofta ljusnar, det blir "... mer rörelse". En ungdom beskrev:

Jag känner att nu när jag har gått här i ett år så känner jag att jag har fått väldigt mycket hjälp och stöd från skolan, ... Och ja, alltså jag känner att jag har- har anpassat mig till Sverige på så sätt.

De resurser som erbjuds i skolan stärker ungdomens möjligheter att röra sig i den svenska kontexten samt leder till integration och anpassning. Som tidigare nämnt kan det vara svårt för barn och ungdomar att aktivera sig utan styrning och riktning. De har begränsad kapacitet att söka sig till nya livsarenor utan guidning, varför skolan och andra etablerade aktiviteter blir så viktiga.

Den svenska kontexten leder till att de mest basala och akuta behoven blir tillgodosedda, vilket ger utrymme för mer fritid. När andra aktiviteter tidigare varit begränsade i hemlandet märks en kontrast till de möjligheter som nu finns att tillgå i Sverige. En ungdom berättade:

Alltså jag gillar ju det här- jag tycker om det här landet, eftersom till exempel man kan gå till biblioteket och läsa, låna böcker, och sen om man vill vara fri och ha kul tillsammans med andra, det finns ju olika plats där man kan gå och ha kul tillsammans, så det är därför jag tycker om det här landet.

Ungdomen får stärka sin känsla av agens och synen på sig själv som aktör i sitt eget liv tack vare möjligheten att styra över sin egen tid med tillgång till olika aktiviteter.

I Sverige framträder flera situationer då ungdomarna upplever sig begränsade av lagar, regler och myndighetsbeslut. En ungdom som själv har flytt till Sverige och tagit sig genom otaliga faror vid en ringa ålder, vilket torde ge en känsla av agens, berättade att "Problemet är ju förstår inte varför jag blev placerad hos den här familjen som inte kan svenska, inte kan systemet, som inte bryr sig om mig. Jag skulle hellre vilja bo ensam, ta ansvar för mina studier". Väl i Sverige tar en myndighet ett beslut att placera ungdomen i ett familjehem som varken talar samma språk eller svenska. Ungdomens åsikter, önskemål och personliga förutsättningar förbises eller nekas, vilket leder till en känsla av maktlöshet. Ungdomen befinner sig i en kontext där hen betraktas som ett barn och fråntas egenbestämmandet.

Vissa välmenande samhällsstrukturer i Sverige leder till begränsad agens, då de inte tar ungdomarnas individuella behov i beaktande. Stöd och hjälp (exempelvis genom hjälporganisationer, kurator eller läxhjälp) finns tillgängligt i samhället, men måste sökas upp av individen själv, något de sällan har resurser att göra innan integration har skett. De uttrycker att de gärna tar emot hjälp och stöd, men inte vet vad och var hjälpen finns. Det innebär att ungdomarna befinner sig i en kontext med möjligheter men oförmåga att utnyttja dem.

Även en sådan vardaglig önskan som att vilja fira sina högtider möter begränsningar i ett nytt samhälle och en ungdom upplevde att hans religion inte fick plats i det svenska samhället, och beskrev:

Nu, som muslim, måste jag till exempel ha semestrar på våra högtider ... Jag skulle be om tillstånd från lärare för att vara frånvarande, men när jag pratar om jul! jag vet inte hur man ska förklara det för dig, men om vi tittar på den kristna religionen finns alla deras helgdagar som röd dag i Sverige.

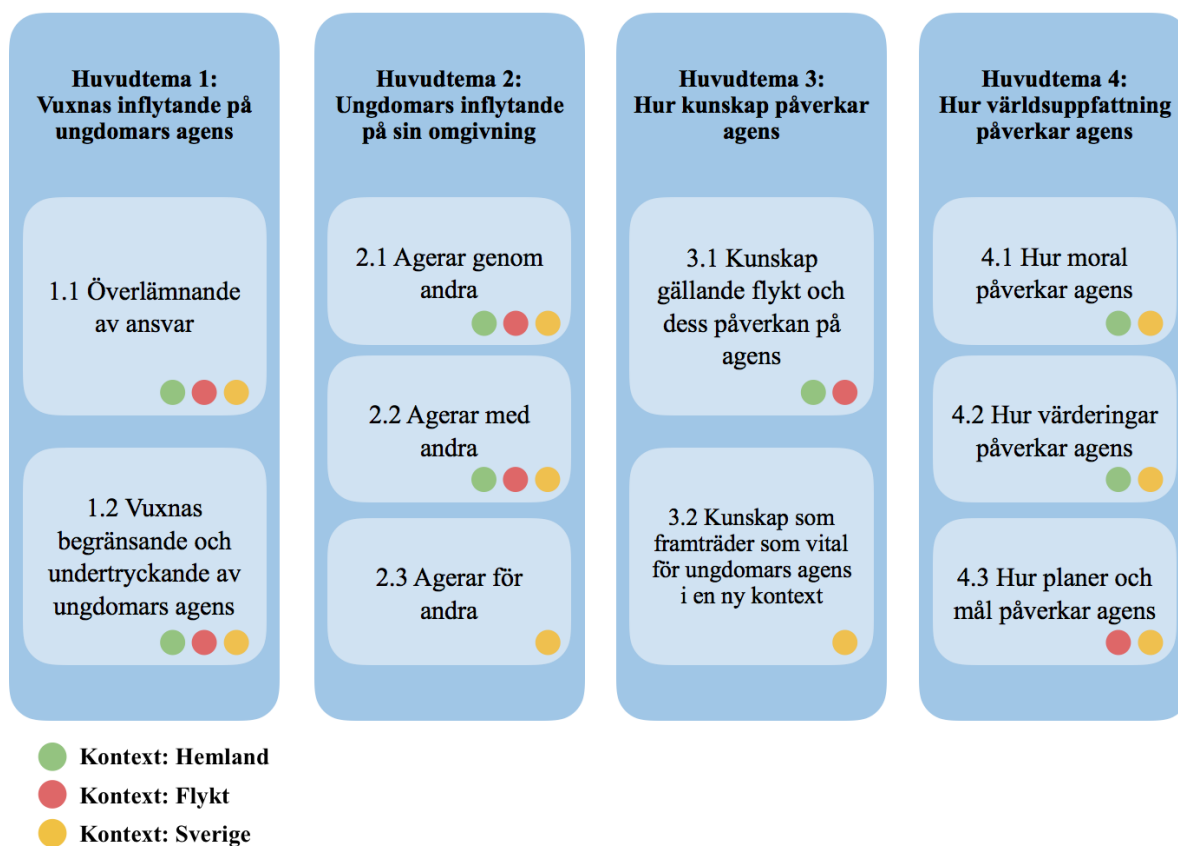
Det svenska samhället och dess kontext är i vissa fall inte anpassade för ungdomens önskade vardag, vilket kan antas leda till en förlorad känsla av agens när hen måste rätta sig efter en ny struktur och anpassa sitt levnadssätt därefter.

Del II - Agens före, under och efter flykt

I intervjuerna framträdde fyra huvudteman och tio subteman, vilka redovisas i Figur 2. Varje subtema presenteras utifrån vilka kontext som det förekommer inom, alltså i hemlandet, under flykten och i Sverige. För flera subteman blir alla tre kontext inte aktuella då det inte uppkommit i intervjuerna.

Figur 2

Kärnkategori i Del II med huvudteman och tillhörande subtema

Notis. Färgkodningen representerar i vilken kontext subtemat förekommer.

Huvudtema 1: Vuxnas inflytande på ungdomars agens

Detta huvudtema handlar om vuxnas inflytande på ungdomars agens och innehåller två subteman; 1) Överlämnande av ansvar samt 2) Vuxnas begränsande och undertryckande av ungdomars agens. Relationen mellan ungdom och vuxen karaktäriseras ofta av en maktobalans och beroendeställning. Påverkan mellan vuxen och ungdom är dubbelriktad, om än olik, vilket ofta leder till kompromisser för ungdomen. Föräldern, som av förklarliga skäl är den mest frekvent återkommande vuxna i ungdomarnas berättelser, besitter tillsammans med andra vuxna en position där de både kan begränsa och stötta ungdomens agens.

Subtema 1.1: Överlämnande av ansvar. Detta subtema handlar om hur ungdomarna överlämnar ansvar och beslut till föräldrar och andra vuxna. Överlämnande av ansvar är nödvändigt i de fall då beslutets omfattning och karaktär går utanför ungdomens egen kapacitet på grund av okunskap eller en för ringa ålder. I andra fall litar ungdomen på en nära vuxens kapacitet att ombesörja ens behov, varvid det helt enkelt inte är nödvändigt att ta beslut eller ansvar själv.

Kontext: Hemland. I ungdomarnas berättelser från hemlandet står vuxna ofta för omhändertagande och beslutsfattande, exempelvis kring boende och levnadssituation. För det mesta är berättelserna helt enkelt ett konstaterande av händelser, vilket skulle kunna förklaras av att ungdomarna var yngre, ofta små barn, och troligtvis inte helt medvetna om vilka val som funnits att tillgå. En ungdom berättade hur "... mamma var den människan som bodde med oss hemma och tog hand om oss", vilket inte verkar innehålla vidare fundering kring om hen kunnat eller velat påverka mer i sin levnadssituation. Vad som däremot kan urskiljas som ett uttryck för ungdomens agens i relation till sin förälder, är när ett frivilligt överlämnande av ansvar sker där de medvetet överlåter besluten åt föräldrar eller andra vuxna. Skillnaden

blir här en mental acceptans av dessa beslut och handlingar, även om ungdomen exkluderats från deltagande i beslutet eller begränsas av det. Med citatet “Jag har bött med mamma, pappa, syskon och jag är äldst i familjen. Det är tufft, det är svårt men eftersom mamma, pappa tar ansvaret så det är okej för mig” kan vi förstå hur vuxnas inflytande över ungdomarna också kan ligga i linje med deras egen önskan, och alltså inte enbart innebära ett begränsande. I de fall då det överensstämmer med barnets uppfattning, sker ett överlämnande av ansvar. Det verkar också krävas en tillit och trygghet i relationen till den vuxna, för att överlämnande av ansvar ska ske, samt en uppfattning av att den vuxne har kapaciteten att ombesörja ungdomens behov.

Kontext: Flykt. Ungdomarnas överlämnande av ansvar förekommer även kring beslut gällande flykt. En ungdom uttryckte att “Jag var inte särskilt engagerad i dessa ämnen, men jag minns att min far åkte från [hemlandet] till Sverige och sedan ansökte om asyl”. Det verkar som att ungdomen inte varit involverad i vare sig flykt- eller asylprocessen, men inte heller besvärats av det. Även här sker bara ett konstaterande av situationen, till synes utan protester från ungdomens sida, varför det är rimligt att tolka in en mental acceptans för beslutet, och kanske till och med en tillit till att föräldrar tar beslut med sina barns bästa i åtanke.

Kontext: Sverige. I en främmande kontext märks det att föräldrarna befinner sig i en ny typ av beroendeställning till andra vuxna eller myndigheter, vilka nu indirekt innefattas i ansvarsöverlämnandet. I frågor gällande kontakt med socialtjänst och andra institutioner, berättade en ungdom att “Jag gick inte mycket. Min mor och far brukade gå mer för att jag var ung och de gör allt för mig”. Här kan vi se att ungdomen överlämnar ansvaret med uppfattningen om att föräldrarnas handlande gynnar barnets intresse. Vi ser också en

reflektion över ålder och kan förstå att vissa göromål inte uppfattas åldersadekvata eller nödvändiga av ungdomen att sätta sig in i om en bättre rustad vuxen finns i närheten.

Subtema 1.2: Vuxnas begränsande och undertryckande av agens. Relationen mellan ungdom och vuxen leder ofta till kompromisser från ungdomens sida. Vuxnas intentioner, samt ungdomens uppfattning av dem, är av vikt för acceptans av beslut och handlingar. När den vuxna direkt bestrider ungdomarnas agens, till synes utan förklarliga skäl eller med mål som inte går i linje med ungdomens egen uppfattning om rätt riktning, uppfattas beslutet utifrån barnets perspektiv som orättvist. Intentionerna kan utifrån ett vuxenperspektiv förstås som föräldrars välmenande sätt att uppfostra och sätta sunda gränser även om det ur ett barnperspektiv ibland inte upplevs så.

Kontext: Hemland. En deltagare beskrev hur fadern begränsat hens möjligheter att komma i kontakt med modern och berättade:

Pappa sa att- att jag får inte köpa telefon. ... Sen fick jag kontakt med mamma, och sen jag fick en mobil också, och jag-. Och sen, min pappa fick veta att jag har fått mobil, och han tog mobilen och gick sönder den, för han ville inte att jag pratar med mamma.

Här ser vi hur ungdomen skaffar en telefon trots förbud, ett handlingskraftigt utövande av agens utifrån egen vilja och mål. Ungdomens agens blir dock undertryckt av den vuxna som besitter en maktposition. Den vuxnas handling ligger i linje med sina egna uppfattningar och fallerar att ta ungdomens önskemål i beaktande. Vuxnas begränsningar och undertryckande av agens bemöts ofta av motstånd från ungdomarna, vilket i sig är ett uttryck av agens. Samma ungdom berättade vidare:

Så han- när han hade oss, han ville gifta sig, och jag ville inte- jag ville inte att han skulle gifta sig- att han skulle gifta sig. Men de andra kvinnorna som han brukar gifta sig, de brukar säga "nej, nej, vi vill inte ha dig som har ditt barn", som utan mamma, "så vi- vi vill inte ta hand om dina barn, så vi vill inte gifta dig". Så många kvinnor som har det att- att han vill inte- att de inte vill gifta honom på grund av barnet. Så det därför lämnade han mig till mamma. ... jag ville inte komma till pappa, jag ville komma till min mamma i stället, men pappa ville inte att skulle komma till mamma. ... Och vi- och jag frågade honom om han kan lämna oss i stället, till mamma, så jag sa till honom vi vill inte flytta till [ett annat land], kan du lämna oss till mamma istället, och han sa okej.

Ungdomen uttrycker för sin far att hen vill bo hos mamma i stället, men blir nekad detta och bor därför kvar hos fadern. Hen vill inte att pappan ska gifta om sig, då detta innebär att hen kommer hamna hos en kvinna som inte är intresserad av omhändertagande och försöker i stället övertyga pappan att överlämna dem till mamman. Ungdomens önskan blir till slut beviljad, men det är först efter att det blir tydligt att den går i linje med faderns egen agenda. Även om ungdomen senare uttrycker glädje över beslutet eftersom önskan uppfylldes, så kan vi reflektera över vad situationen innebär för hens känsla av agens. Å ena sidan har ungdomen agerat handlingskraftigt och tydligt uttryckt sin vilja. Å andra sidan kan utfallet ändå tillskrivas den vuxnes egen önskan, vilket riskerar att urholka ungdomens känsla av agens.

Kontext: Flykt. Andra vuxnas inflytande under flykt blir tydligt i en deltagares berättelse. Ungdomen uttryckte:

När vi kom till [ett land under flykten], de har ju delat på oss, 84 stycken bland jag, de har följt oss på ett ställe, så kom andra [invånare] och kidnappade oss. De tog oss, de har x stoppat in oss i jorden, underground, som vi blev ju tillfångatagna av andra [invånare] då. ... Det är så att de 20+ personer, vi som inte hade råd att betala, vi blev ju misshandlade, illa behandlade, och man tvingade oss att betala men vi hade inte råd och familjen hade inte råd heller.

Här blir deltagarens agens förtryckt av okända människor som utnyttjar hens utsatthet. Friheten blir totalt begränsad eftersom de blir inlåsta, och vidare ställs krav som är omöjliga att tillmötesgå. Här är det inte längre tal om maktobalans i en dynamisk relation utan snarare total maktlöshet och inskränkande av frihet av omgivande vuxna. Berättelsen genomsyras av en känsla av maktlöshet och förtvivlan då upplevelsen av att inte kunna påverka sin situation utan vara i någon annans våld är mycket skrämmande.

Kontext: Sverige. Det framkommer flera situationer i Sverige där vuxna influerar ungdomars dagliga eller framtida sysselsättning. I situationer där vuxna i ungdomens närhet begränsar och undertrycker agens vid upprepade tillfälle, uppstår en känsla av maktlöshet. En ungdom beskrev:

... jag säger jag vill gå ut, jag vill träffa mina kompisar, jag vill sova över hos dem ”nej, du måste prata med din god man”. God mannen säger nej och socialtjänsten säger du är ett barn, så jag blir ledsen och jag gråter och jag gör ingenting, jag håller inom mig. ... när jag pratar lite bättre med språket jag ser jag ska träffa mina kompisar, jag måste fråga gode mannen, jag frågar gode mannen, hon säger okej, då säger familjens mamma nej.

Ungdomar kan ha tydliga och goda argument för sin sak, varför vuxnas motarbetande kan upplevas orimligt när de inte delger en förklaring. I detta fall är ungdomen ensamkommande och har tidigare i livet, självständigt tagit större, mer livsavgörande beslut än att umgås med vänner. Vi kan se spår av detta i de upprepade försöken att hävda sin agens. Att nu bli behandlad som ett barn underminerar den egna agensen och blir säkerligen en stark motsättning till tidigare upplevelser, vilket kan leda till förvirring över den egna identiteten och den roll hen tar i världen. Här skulle vi också kunna tyda en mental icke-acceptans hos ungdomen som blir ett inre uttryck för agens.

I andra situationer är det svårare att särskilja ungdomars uttryckta agens från de närstående vuxnas. En ungdom uttryckte att “Om tio år jag ska bli läkare. ... min pappa också vill det.” Här blir det för en utomstående omöjligt att avgöra om ungdomen själv satt ett mål för framtiden som pappan stöttar, eller om pappans vilja har fått influera ungdomens målsättning. Situationen antyder att pappans åsikt har fått influera ungdomens målsättning, men trots detta kan det fortfarande stämma överens med ungdomens egen önskan.

Huvudtema 2: Ungdomars inflytande på sin omgivning

Agens är inte enbart ett individuellt uttryck, utan sker lika mycket i gemenskap med, eller genom andra. I ungdomarnas berättelser framkommer tre subteman där de 1) Agerar genom andra, 2) Agerar tillsammans med andra samt 3) Agerar för andra. Känslan av agens består om ungdomarna upplever sig som delaktiga till resultatet av agerandet.

Subtema 2.1: Agerar genom andra. Att agera genom andra innebär att påverka och influera andra som har mer kunskap eller resurser. Det vill säga genom en person eller myndighet som agerar ombud åt egna intressen och mål. Det är en frekvent använd metod då

ungdomarna ibland saknar medel eller kapacitet att röra sig i önskvärd riktning på egen hand. Att agera genom andra beskrivs ofta som just hjälpsökande, och utmärkande för temat är att ungdomarna beskrev sig själva som initiativtagande eller drivande i aktionen att söka hjälpen som ska gynna dennes mål, vilket indikerar en känsla av agens.

Kontext: Hemland. En deltagare delgav att "... när jag ville testa det, kontakt till mamma, så jag letade efter min mamma, jag försökte, men jag hittade min faster som bor här [i ett annat land] ... Den här, och hon gett mig mammas nummer". Genom aktiv handling söker ungdomen hjälp hos en person i omgivningen (faster) som innehar mer kunskap om situationen och når på så sätt sitt mål (kontakt med mamman). Situationen visar på handlingskraft och känsla av agens kan antas erhållen eftersom ungdomen själv initierat handlingen.

Kontext: Flykt. Ungdomarna beskrev hur de ibland tog hjälp av andra under flykt, och särskilt för ensamkommande kan stöd från andra bli livsavgörande. Att söka sig till andra eller be om hjälp ses som en aktiv handling för att klara av resans utmaningar. En ungdom berättade att "Jo, jag hade bestämt innan jag ville lämna [hemlandet], och jag träffade de här tjejerna, de hade väskor och sånt så jag sa till dem jag vill följa med dem". I andra fall blir ungdomarna helt beroende av att andra hjälper dem ur situationer som är svåra att själv klara sig ur. En ungdom berättade hur omgivningen lyckats samla in pengar när de varit kidnappade, för att hen ska kunna betala lösensumman och bli befriad:

Vänner som var med i fångelset som var fångatagna, de tyckte synd om mig, jag hade jättejättesvårt och hade svåra tider, så alla tyckte synd om mig, de fångarna har lyckats samla ihop 500, och en vän till mig som bodde i [hemlandet] har lyckats 500, sammanlagt 1 500. Jag betalade de där och jag kunde ju släppas så de hade betalat för resan till och med.

Ungdomen söker hjälp från människor runt omkring för att ta sig ur en fruktansvärd situation, och blir beviljad den hjälp som hen sökt.

Kontext: Sverige. I Sverige handlar detta subtema om situationer då ungdomen har sökt hjälp och stöd från omgivningen genom att själv ta kontakt med exempelvis sjukvården, myndigheter, eller sitt sociala nätverk för att nå ett uppsatt mål. De befinner sig i en situation där det förefaller helt nödvändigt att agera genom ombud för att ta sig fram, eftersom kontexten är främmande. En ungdom beskrev:

Det är också möjligt att jag behöver hjälp om jag vill hitta ett jobb, även om det är deltid. Det är väldigt svårt eftersom jag inte gjorde någon utbildning här i Sverige och jag vet inte vart jag ska gå eller vem jag ska fråga. Jag gick till Arbetsförmedlingen och de sa till mig att jag fortfarande ung, så jag vet inte exakt vart jag ska gå.

Berättelsen påvisar okunskap om hur samhället fungerar och försök att få hjälp för att överbrygga dessa hinder. Ungdomen uttrycker till själva intervjuaren att hen behöver hjälp att skaffa jobb, vilket är ett försök att engagera en annan person att hjälpa hen. Tidigare har individen sökt sig till ombudet Arbetsförmedlingen som innehar mer kunskap och resurser, och vi ser i det här fallet att hen blivit nekad.

Subtema 2.2: Agerar med andra. Att agera med andra, det vill säga kollektivt, innebär att slå ihop gemensamma resurser för att nå ett mål. Att agera tillsammans med andra märks i berättelser där ungdomarna pratar i termer om "vi" gällande beslut samt när de agerar tillsammans med omgivningen för att nå ett gemensamt mål.

Kontext: Hemland. En ungdom berättade att "... [militant organisation] var ju i området och kontrollerade det, så vi gömde ju oss, alltså de visste inte om att vi skulle åka till Sverige, så det var väldigt hemligt på så sätt". Familjemedlemmarna var beroende av varandra för att lyckas och berättelsen indikerar att ungdomen aktivt deltog. Att ordet "vi" genomsyrar berättelser måste inte alltid innebära att ungdomen upplever sig som agent i situationen, utan kan likväl vara ett konstaterande av vad som skedde och vad familjen gjorde. Genom berättelsen framgår dock att individerna aktivt engagerat sig i uppdraget

genom att hemlighålla information och därmed ansvarat för familjens bästa, vilket leder oss till tolkningen att ungdomen har agerat kollektivt.

Kontext: Flykt. Berättelserna från flykten genomsyras också av ordet "vi", även i de fall där ungdomarna flydde ensamma. Gemenskap och det kollektiva agerandet blir ett viktigt skyddsnet för ungdomarna som håller dem vid liv eller tar dem dit de vill. En ensamkommande ungdom reflekterade över hur viktiga de personer som hen reste tillsammans med blev under flykten, och väl i Sverige kvarstår de relationerna som fortsatt värdefulla. Ungdomen berättade:

Nej, jag hade ingen som jag känner till, men man träffas ju under resan, några som man känner till under resan för vi hade samma resmål då, men annars har jag inte haft någon. ... Vi är glada att vi reser tillsammans då, och är tillsammans här vilket är skönt.

Att vara delaktig i beslut eller agera gemensamt med andra inger en känsla av tillhörighet och är av yttersta vikt för välmåendet i berättelserna. Känslan av agens erhålls på samma sätt som när individuell agens uttrycks även om en känsla av självständighet inte blir lika viktig.

Kontext: Sverige. I Sverige beskrivs kollektiv agens som ett verktyg för familjen att tillsammans möta hinder och utvecklas i en ny kontext. Då familjens situation förändras måste tidigare familjestrukturer förändras för att passa in i en ny vardag. Gemensam ansträngning benämns ofta som något "vi" (familjen) bestämt tillsammans, och utförs för att gynna alla. En ungdom beskrev:

Det var min mamma som var ansvarig för att arbeta. ... men nu har saken förändrats. Alla måste arbeta och pappa arbetar också. Även barnen har börjat arbeta. ... När min far började arbeta hemma och därmed mina bröder började arbeta också för att den här saken vi är överens om i mycket stor utsträckning eftersom var och en av oss har en skola och min mor går också i skolan, vi går ut ur huset tillsammans så det antas att var och en av oss ska ge och att hjälpa den andra

Beskrivningen indikerar en känsla av gemenskap och talar för att hen är en del av det kollektiva beslutet att hjälpas åt då hen tillhör barnskaran och är en vital del i upprätthållandet av beslutet, varför också känslan av agens antas erhållen.

Subtema 2.3: Agerar för andra. Detta subtema handlar om när ungdomen agerar ombud åt andra, för att hjälpa familjemedlemmar eller andra att nå sina mål. Ungdomen påverkar omgivningen genom att själv vara den som sitter inne på resurser och kan bevilja andras önskan. Subtemat är ej aktuellt inom kontexten hemland och flykt.

Kontext: Sverige. I Sverige framkommer situationer då ungdomarna måste agera för sin familj. I ett nytt land har familjens positioner ofta ändrats vilket gör att ungdomen nu innehar resurser och förmågor som resterande familjemedlemmar gynnas av. En ungdom beskrev sina planer på arbete för att kunna skicka pengar och försörja familjen i hemlandet och berättade att "Jag vill studera till läkare. Tanken att jag ska bli läkare är ju bra för mig och jag ska stödja min familj, jag ska bli läkare". Med detta märks också ett skifte i ansvar jämfört med hur det varit tidigare, då ungdomarna var yngre och förlitade sig på sina föräldrar. En ny kontext innebär att ungdomarna antar en ny roll och får agera som stöd för föräldrarna eller familjen.

Huvudtema 3: Hur kunskap påverkar agens

Huvudtemat kunskap handlar om tillgång eller brist på information. Kunskap är en resurs som i bristvara begränsar agens, och i tillgång främjar agens. Det skiljer sig stort i vilket område av kunskap som beskrivs före, under och efter flykt till följd av olika behov och fokus. I ungdomarnas berättelser framkommer två subteman 1) Kunskap gällande flykt och dess påverkan på agens samt 2) Kunskap som blir vital för agens i en ny kontext.

Subtema 3.1: Kunskap gällande flykt och dess påverkan på agens. I detta subtema framträder varierande grad av kännedom om anledning till flykt. Kunskapen varierar beroende på hur direkt eller indirekt ungdomen var involverad och påverkad av omständigheterna i hemlandet samt hur mycket information som har kommunicerats av föräldrarna. Subtemat handlar även om hur involverad ungdomen varit i själva beslutet att fly, destinationen samt sätt att ta sig dit. Subtemat är ej aktuellt inom kontexten Sverige.

Kontext: Hemland. I hemlandet redogör ungdomarna för kunskap om situationen, till exempel gällande oroligheter och krig i landet, familjens ekonomi och möjligheter att studera. Dessa förutsättningar blir ofta anledning till flykt, något ungdomarna har en uppfattning om men inte alltid är helt insatta eller involverade i. En ungdom svarar på frågan om varför de flytt och sa "Jag kan inte svara på det, kanske familjen kan det. Jag var liten". Föräldrar och vuxna som besitter kunskap om den fullständiga anledningen till flykt, väljer hur mycket kunskap de vill dela med sig av till barnen (med undantag från ensamkommande barn som tagit beslutet själva). Det finns ett antagande från deltagarna, att föräldern tar hand om situationen. Andra ungdomar är helt införstådda i orsakerna till flykt och en ungdom berättade att "Min pappa planerade att resa för länge sedan. ... Han vill att vi alla här! För att säkerställa en bättre framtid för oss, eftersom [hemlandet] inte har en framtid".

Kontext: Flykt. Vetskap om slutdestination är mycket blandad och beror på ifall ungdomen flytt själv eller tillsammans med familj. Om ungdomen flytt med familjen beror vetskapen på hur mycket föräldrarna valt att inkludera hen i processen. En ungdom beskrev:

Nej, det vet jag- det visste vi inte, vi vet inte var vi ska hamna. Vi promenerar från ett ställe till ett annat, så det inte nånting vi har planerat kommer till Sverige, vi bara går och går och går från ett ställe till ett ställe till en plats till en plats.

Här är flyktens slutdestination oklar, vilket kan leda till en känsla av osäkerhet och hopplöshet eftersom ett mål är nödvändigt för att rikta sina ansträngningar mot. Dock kan vi anta att en anledning till flykt ligger till grund för beslutet, och därmed finns förmodligen det övergripande målet att ta sig till ett land med bättre förutsättningar än hemlandet. Att dela okunskapen med andra och ta sig igenom svårigheter kollektivt kan stärka känslan av agens, genom att verka genom "vi-et" (kollektivet). I andra situationer verkar föräldrarna ha tagit beslutet att fly utan att involvera barnen, men gjort det för barnens skull, varvid det uppfattas av ungdomen som en kollektiv handling. De känner sig inte undanhållna information utan kan rationalisera kring anledning till flykt utifrån egen kunskap om situationen.

Subtema 3.2: Kunskap som framträder som vital för ungdomars agens i en ny kontext. Det här subtemat handlar om den kunskap som behövs när en individ anländer till en ny kontext, och den begränsning som kunskapsbristen ofta får för agensen. I subtemat framkom olika ämnen för kunskap som blev problematiska, nämligen lokalkännedom, språk, kulturförståelse samt kunskap om samhällets hjälp och stöd. Talande för detta subtema är de konsekvenser kunskap får för individens möjlighet att röra sig fritt i samhället. Subtemat är ej aktuellt inom kontexten hemland och flykt.

Kontext: Sverige. Hos många nyanlända existerar en stor känsla av oförmåga vilket undergräver individens känsla av agens. Okunskap om kontexten runtomkring leder till svårigheter att förstå och navigera i den. Ungdomarna lägger vikt vid att lära sig hur samhället fungerar och tar gärna del av kunskap, men har svårt att söka upp den själv. I början av vistelsen i Sverige har ungdomarna inte någon kunskap om den nya kontexten. De kommer från en helt annan kultur med vitt skilda samhällsstrukturer och kontext, och kan därför inte direkt överföra eller generalisera all sin tidigare kunskap till sin nya kontext. Som en ungdom uttryckte det:

Jag var extra glad när jag började skolan, eftersom hemma, tidigare- tidigare var jag bara hemma, men när jag började skolan, då började jag känna till staden också litegrann. ... Jag visste inte så mycket här, men när jag började skolan, det var då jag började känna till stadens gator, till exempel vad de heter och ligger vissa platser och så.

Diskrepansen blir stor mellan att tidigare känt till sin kontext, till att anlända i ett helt främmande land. Osäkerhet och otrygghet leder till att ungdomarna inte vågar sig ut och de hamnar i en ond cirkel där ensamhet förstärks. Kunskapsbristen hämmar agens genom att kraftigt inskränka den värld ungdomen kan verka inom.

Språk framställs som en av de största begränsande och möjliggörande faktorerna för integration. Utan verktyg för att kommunicera inskränks möjligheterna att ta reda på hur

människorna runt omkring en fungerar, vad de tänker och vad som förväntas av en. Som en ungdom beskrev:

Ja, det är mycket svårare, för att det är språket det handlar. Så man kan inte språket, och man vet inte, liksom, hur människorna är, så man måste veta hur de betar sig från början, vilka de är måste man veta det, liksom.

Utan språket förlorar individen sin känsla av agens. Ungdomen känner sig osäker och hämmad eftersom hen inte kan uttrycka sin vilja och har stora svårigheter att faktiskt öka sin kunskap. Språk låter ungdomarna kommunicera, lära känna sin omgivning och uttrycka sin agens gentemot omvärlden.

Avsaknad av kulturförståelse är en naturlig konsekvens av flykt till ett främmande land. Det kan leda till svårigheter att förstå och interagera med individer av en annan kultur, då kultur påverkar hur invånarna tänker och agerar. Det rapporteras initiala svårigheter att lära känna svenskar på grund av språkförbristningar och bristande kulturförståelse varpå vissa ungdomar söker till individer med samma kultur eller språk för att känna tillhörighet.

Okunskap om sociala normer och strukturer är vanligt och kan skapa kulturkrockar samt leda till svårigheter att skaffa vänner. En ungdom uttryckte:

Människor, totalt alltså, vi är olika som individer. ... och dels också att det finns ett sätt att tänka här, ett sätt att vara. Och när man kommer hit, alltså, i Sverige, då måste ta den seden man kommer, liksom. Det är det jag tänker.

Olikheter mellan sättet att vara i hemlandet gentemot i Sverige, leder till en kompromiss i agerande. Det kan leda till en förlorad känsla av identitet och agens, men den här ungdomen beskrev kompromissen som ett resultat av sina egna rationaliseringar vilket ger en äganderätt över beslutet och därmed en känsla av agens.

I Sverige beskrivs även bristande kunskap om tillgängligt stöd och hjälp i samhället, vilket skapar begränsningar i hur individen kan agera. Den hjälp och stöd samhället erbjuder innebär exempelvis tillgång till kurator i skolan, möjlighet att kontakta hjälporganisationer

(exempelvis Bris) och stöd från Arbetsförmedlingen i sökandet efter arbete. Vid frågor om framtidsplaner berättade en ungdom att "Om det där, jag vet inte vad man har, vad man kan göra när man har rätt till och sånt, det vet jag inte riktigt". Utmärkande är även svaret "jag vet inte". Som nyanländ med bristande kunskap kan det vara svårt att söka upp hjälp på egen hand, när hen inte ens vet om att hjälpen existerar från första början. Det begränsar möjligheterna att ta för sig av vad samhället erbjuder och skapar därmed en oförmåga att agera. Däremot skapar en ökad medvetenhet om val även en ökad känsla av agens.

Huvudtema 4: Hur världsuppfattning påverkar agens

Detta huvudtema handlar om hur ungdomar reglerar sitt agerande utifrån världsuppfattning. Världsuppfattning utgörs av tre subteman; 1) Moral, 2) Värderingar och 3) Framtidsplaner och mål, vilka guidar och påverkar riktningen av agerande. Att bygga upp en personlig förståelse för omgivningen, vad som är rätt och fel, vad som kommer att gynna eller hindra mål och planer och sedan reglera agerandet efter detta blir ett inre utövande av agens. I intervjuerna framkommer ofta en skiftning i världsuppfattning, vilket ibland genererar reflektion hos ungdomarna kring det egna agerandet, vilket en ungdom beskrev:

Tidigare var mitt tänkande inte som nu, det var allt som leka, och omständigheterna tar mig var som helst. Jag lekar inte längre. Jag menar att det finns lektid, men inte hela tiden. Jag måste vara seriös, så jag har vuxit upp och jag måste börja bygga min framtid. Jag har blivit ansvarig i detta avseende.

Citat som detta kan delvis förstås utifrån den geografiska och kulturella förflyttning som ungdomarna genomgår, och delvis utifrån den utveckling alla individer genomgår under livet. Allvaret i flykten och förändringar som individen genomgått, exempelvis att anlända till en ny kontext, har lett till en skiftande uppfattning om sig själv och sin egen roll, från ett lekande barn till ansvarig vuxen. I detta kan vi också se en uppfattning om egen förmåga. Ungdomen indikerar att hen känner sig kapabel att genomföra förändringarna.

Subtema 4.1: Hur moral påverkar agens. Moral innefattar hur individer agerar utifrån en uppfattning av rätt och fel. Den här uppfattningen och viljan att handla i enlighet med den stärker känslan av att initiera sitt eget agerande och därmed känslan av agens.

Subtemat är ej aktuellt inom kontexten flykt.

Kontext: Hemland. En deltagare beskrev hur moral reglerar agerande:

Mina bröder och systrar säger till mig, gå och prata med din far, för om du frågar honom, han säger inte nej till dig. ... han brukade aldrig säga nej till mig, men jag bad honom aldrig om någonting bara för mig utan för mig och mina bröder och systrar.

Det tycks vara så att ungdomen besitter en upplevd maktposition gentemot sin far som syskonen också är medvetna om och försöker utnyttja. Att fadern inte kan säga nej till ungdomen innebär en upplevelse av frihet där hen kan agera utan begränsningar och få sin vilja igenom med stöttning av honom. Genom den friheten blir en inre begränsning märkbar som baseras på moralisk övertygelse, vilket ungdomen agerar enligt.

Kontext: Sverige. Även i Sverige framkommer situationer där en moralisk föreställning och inre uppfattning guidar och reglerar ungdomarnas agerande. Den nya kontexten bidrar med nya föreställningar, bland annat medvetenhet om mäns och kvinnors lika rättigheter, vilket inte bara påverkar ungdomens agerande utan även hela familjens sätt att leva och förhålla sig till varandra.

En ungdom uttryckte:

Jag känner att jag befinner mig på en plats att om jag gjorde ett misstag eller gjorde något kommer alla att se mig, särskilt att jag är den äldsta, och det betyder att det inte är tillåtet för mig att göra misstag för om jag gör fel mina yngre bröder kommer att se mig och det är möjligt att de gör samma fel, så det ska vara rätt. ... ingen har bett mig, men jag har bett mig själv, för det är inte tillåtet för mig att säga till min lillebror, du får inte skrika, och bruka jag skriker!

Ungdomen ser sig själv som en förebild gentemot sina syskon och är därför särskilt kritisk mot att begå misstag samt reglerar eget beteende för att undvika dem. Synen på sig

själv som förebild baseras på medvetenhet om sin plats i familjen, normer och egna övertygelser om rätt och fel.

Inre uppfattningar styr även hur ungdomarna förhåller sig till vuxna i sin närhet. Detta kan ha sin härkomst i kulturella normer som internaliserats, och det visar på en respekt för äldre som gör att ungdomarna inte vill gå emot en vuxens uppmaning. Detta kan även ses som en kulturell begränsning men i berättelserna framträder det som ett medvetet val från ungdomarna, varför det också är rimligt att anta detta som ett uttryck för agens, åtminstone upplevelsemässigt. En ungdom berättade hur hen inte vill gå emot sin familjehemsmamma: "... jag vill gå, hon säger nej, men jag kan inte bryta med hennes nej, jag ser henne som mamma så jag respekterar henne".

Subtema 4.2: Hur värderingar påverkar agens. Genom värderingar framträder individens prioriteringar och känsla för vad som är viktigt i livet som en styrande faktor i agerandet. I intervjuerna framkommer det ofta genom ett avvägande där något till slut värderas högre än något annat, vilket medför aktiva beslut och riktning. Subtemat är ej aktuellt inom kontexten flykt.

Kontext: Hemland. En deltagare beskrev en situation där värderingar får styra hur hen klär sig. I berättelsen framkommer hur hen vill bli en del av en gemenskap, värderar att passa in och tillhöra gruppen, och att den här värderingen också trumfar värdet av att få klä sig i bekväma kläder. Hen berättade att "Nej, det var inte obligatoriskt, men jag ville prova för att alla bär det, då ville jag se ut som dem." Här ser vi hur även värderingar har sin del i reglerandet av individens agerande. En annan deltagare beskrev hur förändring i värderingar har gjort att hen umgås mer med familjen och prioriterar tid med dem. Hen berättade att "När en person växer upp förändras alla hans tankar. Jag känner att alla mina relationer med mina systrar och min familj är mer starkare". Prioriteringar gör alla individer varje dag, men i

tydliga exempel som de här där aktiva beslut tas kan känslan av agens stärkas när individen registrerar sitt eget beslutsfattande.

Kontext: Sverige. En återkommande beskrivning från ungdomarna är hur de noga väljer vänner i Sverige. Detta är intressant med tanke på den samtidigt rapporterade känslan av ensamhet. Det tycks vara så att ungdomarna värdesätter bra vänner som de litar på och finner lämpliga högre än att bryta ensamheten. Detta blir också ett uttryck för agens då de nyttjar det fria valet av vänskap aktivt och medvetet. En ungdom beskrev:

Varför jag inte skaffat väldigt många vänner här i Sverige. ... det är på grund av att många ungdomar och barn är- de håller på med saker och ting som inte är så positivt, och därför vill jag inte ha den relationen med dem. ... Ja, ja, det är väldigt viktigt för mig att de är bra killar och de studerar väldigt väl, då kan vi vara vänner.

I andra tillfällen blir liknande avvägning tydlig genom aktiv handling och en ungdom berättade att "Jag brukar få ont i foten när jag spelar fotboll, men jag fortsätter ändå spela." Den här ungdomen värderar att få göra något hen älskar, att spela fotboll, så högt att hen väljer att strunta i smärtan det orsakar. Vi ser hur ungdomarna för sig genom livet och fattar beslut baserat på vad de anser mer eller mindre värdefullt att investera i.

Subtema 4.3: Hur planer och mål påverkar agens. Att sätta upp planer och mål kräver eftertanke, att individen betraktar och överväger dem möjligheter som finns. Planer och mål motiverar och guidar individen, samt ger individen motivation att överskrida den omedelbara miljön för att nå önskad framtid. Att reglera sitt beteende för att undvika vissa hinder, men också för att nå särskilda resultat, är i största mån en agenshandling. Vad som däremot framkommer i berättelserna är hur kontextberoende den här möjligheten är.

Subtemat är ej aktuellt inom kontexten hemland.

Kontext: Flykt. Planer och mål under flykten handlade av förklarliga skäl mestadels om själva syftet med flykten. Temat genomsyras av ett sökande efter en bättre framtid med trygghet och högre levnadsstandard, något som för deltagarna till Sverige. En ungdom berättade att "... jag förväntar mig att jag i Sverige kan vara något. Jag menar att vara en

framgångsrik person och att bygga en bra framtid här”. En annan ungdom beskrev att målet inte bara handlar om hen själv, då beslut att korsa gränsen i slutändan även skulle få positiva konsekvenser för närstående. Hen beskrev att “Syftet var att jag skulle komma över till Europa och studera med att jag ska ha ett stadigt liv och hjälpa till familjen”.

Kontext: Sverige. I en ny kontext upplevs öppnade möjligheter och bättre förutsättningar för ungdomarna som de också planerar att nyttja och dra fördelar av. Planer och mål möjliggörs inom den svenska kontexten. Det framkommer hur ungdomarna aktivt, här och nu handlar för att nå dessa mål, och lägger upp sin vardag för att ge sig själva de bästa möjligheterna att lyckas. Det blir möjligt att sätta målet att studera och sträva efter en särskild framtid, vilket både ger en känsla av agens och av att vara en effektiv aktör. Att ha tillgång till val, men också att kunna besluta själv, gör hela skillnaden. Ett avslutande citat får tala för en ungdoms känsla av agens. Ungdomen berättade:

... jag kan ansöka om studentbostad i Stockholm. Det tar bara ett år att slutföra mina studier här och förutom att studera kommer det att finnas arbete. Allt blir enkelt och allt är ordnat. Jag kan och kommer att göra vad jag vill.

Diskussion

Studiens resultat visar hur kontexten ungdomarna befinner sig i både kan möjliggöra och begränsa utövande av agens. Studiens resultat bekräftar också den komplexitet begreppet agens innefattar då flera nivåer av agens, (individuell, genom ombud och kollektivt) samt flera intrapersonella nivåer (känsla av agens, självförmåga, aktiv handling, meningskonstruktion och medvetna val) framträder inom resultatets teman. Med målet att undersöka unga flyktingars beskrivningar av agens från tre olika kontexter, är det viktigt att ha i åtanke att studien innehåller många olika individers beskrivningar av olika typer av erfarenheter. Det ger en bred men heterogen överblick av agens vilket förhoppningsvis kan generera intresse av att undersöka fenomenet vidare utifrån mer specifika hypoteser.

Resultatdiskussion

Resultatet diskuteras först utifrån kontextens betydelse för agens och sedan utifrån de mest relevanta fynden i respektive kontext, från del II. Diskussionen jämför resultaten med tidigare forskning samt potentiell påverkan på ungdomarnas psykiska hälsa, med förhoppningen att framtida studier kan föra med sig den här aspekten för att utveckla mottagandet och de insatser som ges till målgruppen vid ankomst.

Kontextens betydelse för agens

Genom analysen kan vi se att kontextuella faktorer såsom lagar och regler, införlivande av rättigheter och tillgång till skola bildar den kontext och värld inom vilken ungdomen rör sig. Det finns tydliga skillnader mellan kontext i berättelser om hemlandet, under flykten eller i Sverige, samt skillnader i hur dessa kontext begränsar eller möjliggör agens.

Den här studiens fynd stärks av tidigare forskning som visat att människor som förflyttar sig mellan flera olika kontexter under migrationsprocessen har bättre eller sämre förutsättningar för att utöva agens, vilket kan påverka möjligheterna att bibehålla psykisk och fysisk hälsa. Alla människor tillhör flera olika kontext och sociala konstellationer vilket innebär att barn och ungdomar kan vara dotter eller son, arbetare, migrant och skolbarn och samtidigt. Detta påverkar individens uppfattning om egen agens samt möjlighet att utöva den, vilket blir den subjektiva positionen. De kan genom sina handlingar motstå, omförhandla och anta dessa olika subjektiva positioner, vilka dynamiskt interagerar med individuella aspirationer, normer och övergripande strukturer (Huijsmans & Baker, 2012). Med detta sagt kan vi förstå hur kontexten genomsyrar - och egentligen är svår att isolera från - fenomenet agens. Något som kan bidra till en känsla av otydlighet men kanske kan klargöras av

grundbetydelsen av ordet kontext, nämligen "sammanhang" ("Kontext", 2021), vilket hjälper oss tyda att uttryck av agens är beroende av sammanhanget.

Den subjektiva positionen kan också förklara varför det ibland framstår som otydligt och svårt att avgöra ifall en individ uppfattar sig själv som agent och erhållit en känsla av agens. Det ligger hos personen själv att uppfatta sig som aktör, vilket skiljer sig vitt åt då varje individ uppfattar sig själv och omvärlden olika. Det förefaller därför rimligt att ett säkert sätt att veta ifall någon uppfattar sig som agent, är att fråga ifall hen gör det. För att stärka känslan av agens, är förmodligen ett enkelt sätt att ta ungdomens perspektiv i beaktande och att involvera hen i beslutsfattande.

I samtliga kontext såg vi strukturella och sociala begränsning av frihet, valmöjligheter och handlingar genom till exempel undermålig skola, fysisk bestraffning, rasism och myndighetsbeslut. I tidigare diskussioner har begränsningar som dessa lett till svårigheter att betrakta individer som fullkomligt fria agenter (Thoits, 2006), något som är förståeligt då sammanhanget alltid innebär någon form av begränsning, även i form av inre begränsningar som exempelvis kunskapsbrist. Dock kunde vi se att kraftigt begränsade möjligheter till agensuttryck i hemlandet gav upphov till anledningar till flykt hos ungdomarna och deras familjer. De motiverades att lämna sin gamla kontext i sökandet efter en ny kontext som kunde erbjuda frihet och valmöjligheter. Något som leder författarna till den här studien att betrakta varje begränsning av agens som en möjlig chans till uttryckt agens i form av motstånd. Uttrycket behöver inte nödvändigtvis vara ett yttre beteende, utan kan även landa i kognitiv icke-acceptans (Gurdal & Sorbring, 2018). Dessa tankebanor går i linje med annan forskning som visat att barn levandes under kontext med systematiskt våld och politiskt förtryck engagerar sig i olika resistensuttryck, exempelvis genom utbildning, lek och social

kontakt med familj och vänner (Veronese et al., 2020). Uttryck för agens har tidigare operationaliserats som analytiskt beslutsfattande, tro på egna förmågor, kapacitet att agera och positiva utsikter för framtiden (Williams & Merten, 2014), något vi tänker hör ihop med och stärks genom ovanstående resistensuttryck.

Forskningen pekar på att agens inte påverkar psykisk hälsa som en ensamstående faktor, utan som en del i skapandet av individens motståndskraft mot påfrestningar och stressorer, så kallad resiliens (Callaghan et al, 2019; Haffeejee & Theron, 2019; Veronese et al, 2020; Williams & Merten, 2014). Resiliens definieras som en individs kapacitet att stå emot eller återhämta sig efter utsatthet för påfrestningar och utmaningar, samt i vissa fall att främjas av dem (Masten, 2011, refererat i Williams & Merten, 2014). Individer som har god psykisk hälsa har större möjlighet att sätta mål, initiera och bibehålla aktion i önskvärd riktning, samt engagera sig i problemlösande aktiviteter, alltså utöva agens (Thoits, 2006). Thoits (2006) diskuterar hur ett adekvat utövande av agens kan leda till mindre exponering för stress samt stärka individers resiliens för stress.

Stressprocessmodellen (Thoits 2006) konceptualiserar hur samverkan mellan stressorer (exempelvis akuta livshändelser), mediatorer (coping och socialt stöd) och manifestationer av stress (påfrestning) påverkar psykisk och fysisk hälsa inom ramen för sociala konstellationer (Pearlin 1989). Rigorösa empiriska studier har funnit underlag för hur exponering av stress, avsaknad av psykologiska och sociala resurser samt den sociala kontexten (exempelvis vara fattig eller bo i ett segregerat område), tillsammans förklarar hur hälsoproblem till stor del är en produkt av sociala krafter samt belyser hur hälsoproblemen kan vara ojämnt fördelade över kön, ras/etnicitet, civilstånd och socioekonomisk status.

Utifrån detta kan man tänka sig att de individer som har sämre psykisk hälsa och förutsättningar enligt stressprocessmodellen har färre och sämre möjligheter att utöva agens på ett adekvat sätt, vilket sedermera leder till sämre psykisk hälsa och försämrad resiliens för stress. Om vi tänker på prevalensen av psykisk ohälsa hos flyktingbarn blir det därför intressant att fundera kring hur samhället kan bidra med tillfällen som stärker deras förmågor, möjligheter att utöva agens och därmed resiliens.

Agens inom kontexten hemland

Tiden i hemlandet utspelade sig ofta när ungdomarna, enligt egen beskrivning, var små barn. Detta medför att de sällan inkluderats i beslutfattande eller delgivits ansvar av omgivningen, vilket ofta sker naturligt enligt familjeordningen. I de flesta fall framställs detta inte som ett problem eftersom ungdomarna accepterat ordningen, överlämnat ansvaret och litar på andras omdöme. Kuczynski och kollegor (1999) menar att föräldra-barnrelationen uppstår som ett asymmetriskt, ömsesidigt beroende vilket innebär att maktbalansen måste förstås som skiftande och kontextberoende. Det handlar inte om vem som har *mer* makt utan *vad* för typ av makt eller resurser som en individ besitter samt för in i relationen. Med erkännandet av ungdomens aktiva roll i relationen förstås situationer då ungdomen besitter och utövar makt, eller utvecklas och växer in i en maktposition. Vi kan på detta sätt också förstå hur ansvar överlämnas till en vuxen när ungdomen anser att den vuxna besitter fler resurser.

När det kommer till resurser blir kunskap en avgörande faktor i vem som tar beslut och besitter en maktposition i hemmet. Utifrån grundprincipen att agens alltid innebär att kunna välja (Kabeer, 1999), blir en viktig aspekt att ha i åtanke hur väl ungdomen varit medveten om de val som funnits tillgängliga. Det kan argumenteras vara naivt att förvänta sig att barn tar kloka, välgrundade beslut om de, på grund av låg ålder eller omgivningens exkluderande, inte har tillgång till kunskap om sina rättigheter och möjligheter, eller

förståelse för vad ett agerande idag kan ge för långsiktiga konsekvenser. På detta sätt kan vi se hur familjeordningen har påverkat ungdomarnas möjligheter till att utöva agens eftersom de ofta saknat information, vilket begränsar valmöjligheterna.

I andra situationer blir det ändå ett problem när ungdomen upplever agensen undertryckt. Att inte involveras i - eller att beslut går helt emot ungdomens önskan - har vi beskrivit i analysen som ledande till en känsla av maktlöshet. En känsla av maktlöshet handlar om att individens upplevelse av att vara en effektiv aktör, det vill säga självförmågan har blivit underminerad av omgivningens begränsningar. Thompson et al. (2017) undersökte agens hos mexikanska och centralamerikanska barn som flytt till USA, och fann tendenser till ökad sårbarhet hos deltagare som rapporterade agens i form av hävdande i samband med förtryck. Flera deltagare uttryckte en känsla av utmattning eller emotionellt lidande i samband med upplevelsen av att ha utövat agens som sedan omgivningen förtryckt. Detta skulle kunna innebära att nederlag trots ansträngning kan ses som ett bidrag till sårbarhet för psykisk ohälsa, vilket skulle kunna förklara en del av den psykiska ohälsa som råder bland den här målgruppen.

Agens inom kontexten flykt

Under flykt såg vi ett överlämnande av ansvar och beslutsfattande till vuxna, ofta baserat på tillit, men även till följd av nödvändighet eftersom ungdomarna är i beroendeställning till andra vuxna och behöver hjälp för att nå önskade resultat. De agerade även med andra, vilket stärkte ”vi-et”, något som kunde överbrygga okunskap och erbjuda ett skyddsnät vid ensam flykt. Thompson et al. (2017) benämner detta som Pragmatiskt beroende och beskriver det som en form av agenshävdande, vilket lätt kan missuppfattas som andra människors förtryck av barnets agens, om man inte uppmärksammar barnets bakomliggande intention. Det handlar om att söka upp andra eller tillåta andras auktoritet över en själv för att

nå ett mål, vilket starkt liknar Banduras (2018) beskrivning av agens genom ombud (genom andra).

Om än ett uttryck för agens, riskerar strategiskt tillåtande av andras auktoritet över en själv att medföra förtryck i viss utsträckning. En kompromiss som ungdomarna verkar villiga att göra för att nå sitt mål. När omgivningen direkt utnyttjar individens beroende (kidnappare som kräver lösensumma), eller förbiser individens önskemål och behov (myndigheter som beslutar utan att involvera individen) förtrycks individens agens. Även detta ser Thompson et al. (2017) i sin studie, och beskriver hur pragmatiskt beroende från ungdomarna innebär en kalkylerad risk som antingen lönar sig eller medför skada/fara i form av förtryck av agens. Oavsett utfall bör ungdomarnas underliggande uttryck för agens erkännas (Kuczynski et al. 1999).

Vad ungdomarna har för planer och mål med flykten överensstämmer med temat Motivation (Thompson et al, 2017). Motivationen, menar de, blir styrande för allt agerande och tjänar som utgångspunkt för att förstå vilka uttryck av agens som framträder under flykten med syfte att ungdomen ska nå uppsatta mål. I vår studie kan vi se hur planer och mål underlättar för ungdomarna att stå ut med faror och obekvämligheter under flykten, vilket alltså vittnar om hur starkt drivande en intention eller motivation kan vara.

Orsaken till att flera subteman inte förekom under flykt kan bero på flera anledningar. Flera av deltagarna flög tillsammans med familjen till Sverige, en resa som sällan tog mer än ett dygn, varvid tiden blir en faktor eftersom det helt enkelt inte hann inträffa särskilt mycket. Flera deltagare var unga och mindes inte några detaljer. Det lades inte lika mycket fokus på frågor kring flykten som frågor om hemlandet och Sverige i intervjuguiden. Dessutom frågades inte deltagarna specifikt om agens. Därför kan den här studiens fynd kring flykten

ses som en ytlig och begynnande undersökning där mer forskning om uttryck för agens under flykt kan ge fler insikter i ämnet.

Agens inom kontexten Sverige

Den svenska kontexten innebär i de flesta teman ett skifte gentemot situationen i hemlandet. Inom vissa områden fräntas ungdomarna friheter och ansvar som tidigare varit självklara. Samtidigt sker inom andra områden ett skifte där vissa ungdomar tilldelas större ansvar, bland annat genom en försörjande roll eller ansvar för delar av asylsökningens processen å familjens vägnar. Vi kan också se i ungdomarnas uppfattning om sig själva, moral och planer för framtiden att de nu tar ansvar för sitt liv samt håller sig själva ansvariga för utfallet. Vi kan jämföra detta med Kaukko och Wernesjös (2017) diskussion om fluiditet i ålder och beslutsfattande. Ungdomarna i deras studie positionerade sig som begynnande vuxna och erkände ett behov av vuxnas hjälp, samtidigt som de uttryckte en frustration över att bli behandlade som barn. Utifrån detta tänker vi att det som framför allt blir problematiskt för ungdomarna, är när beslut och begränsningar inte anpassas efter individuella behov och förutsättningar.

Att ungdomarna fräntas eller överlämnar ansvar i Sverige kan också ses utifrån deras förlust av resurser i form av språkkunskaper, lokalkännedom och kulturförståelse. Det leder också till svårigheter att förvärva nya vänner, vilket skapar ensamhet. De här faktorerna kan ses som en del av ackulturationsstressen (Gong et al., 2011), det vill säga den stress och påfrestningar som individer kan uppleva i kontakt med en annan kultur då de tvingas ta ställning till hur de ska kompromissa och bemöta den utifrån sin egen kultur. Gong et al. (2011) undersökte sambandet mellan psykisk ohälsa och agens (i form av planering inför flytten) hos asiatiska immigranter i USA. Resultaten visade att ackulturationsstress agerade

som en mediator mellan agens och psykisk ohälsa, vilket tyder på att individer som planerat inför flytten hanterar ackulturationsstress bättre, och därför drabbas av mindre psykisk ohälsa. I framtida studier vore det därför intressant att undersöka om involvering i beslut och planering inför flytten även medför en större kapacitet att tillgodogöra sig kunskap i värdlandet.

Individens personliga resurser och kapacitet är avgörande för att framgångsrikt sträva efter långsiktiga mål i ett livstidsperspektiv (Hitlin & Elder, 2007). I Sverige ser vi hur kunskapsbrist begränsar möjligheterna att ta för sig av vad samhället erbjuder och därmed skapar en oförmåga att agera. Möjligtvis är den tydligaste begränsningen av kunskap, i den aktuella kontexten, adekvata språkkunskaper. Det är kanske inte så märkligt att det upplevs som ytterst begränsade, med tanke på att språket är en av de kognitiva funktioner Bandura (2018) benämner som vitala i våra förfäders utveckling för att bli kännande agenter.

Enligt ett sociologiskt synsätt är vi begränsade av sociala strukturer som styr våra val, och man har inte som enskild individ kraften att bli smartare, rikare eller få tillgång till de valmöjligheter som mer privilegierade människor har tillgång till (Hitlin & Elder, 2007). Genom flykten sker dock ett drastiskt byte av kontext som ger tillgång till andra strukturella möjligheter än de som var tillgängliga i hemlandet. Enligt stressprocessmodellen (Thoits, 2006) borde individer med färre resurser och fler symptom vara mindre rustade att förhindra eller hantera motgångar och stressorer. Samtidigt bygger resurser, och möjligheten att ta för sig av dem, upp självförtroende och kompetens vilket i sin tur stärker en individs psykosociala resurser som möjliggör utövandet av agens.

Med tanke på vad ungdomarna delgivit om bristande kunskap gällande tillgång till stöd och hjälp i samhället, samt kunskapens vikt för agens, är det intressant att fundera kring hur samhället ytterligare kan understödja medvetenhet, tillgänglighet och inläring.

Studiens begränsningar

Med ett redan existerande dataset blir sekundäranalyser med en ny frågeställning alltid lite problematisk. Även om agens framkommit som tema under den ursprungliga analysen så kan validiteten ifrågasättas eftersom agens inte specifikt efterfrågades under intervjun. Vi hävdar dock metoden nödvändig i detta fall, om än bara för att lägga grunden för vidare forskning. Att fråga ungdomar om deras upplevelse av agens antas orimligt eftersom begreppet kan vara knepigt ens för en vuxen som är insatt i ämnet. I stället behövs begynnande observationer av hur ungdomar själva förstår sin omgivning, för att generera hypoteser och operationalisering av begreppet.

I kvalitativ forskning kan en heterogen grupp ibland föredras för att fånga in många olika människors upplevelser av undersökt fenomen. Urvalet i den här studien är en högst heterogen grupp, med olika ålder, språk, kultur, socioekonomisk status, ensamkommande eller med familj, samt olika anledningar för flykten till Sverige. Vi kan dock inte på något sätt hävda att studien är heltäckande, eftersom många fler röster behövs för att till fullo fånga in upplevelsen av agens under flykten från hemlandet till Sverige. Eftersom intervjudeltagarna utgjordes av en grupp människor med olika bakgrunder och erfarenheter, blev lågt införlivande av barns rättigheter i hemlandet, som urval, ett försök att smalna av.

I ett försök att lyfta ungdomarnas egna röster och undvika fällan att rationalisera kring barns upplevelser från ett vuxenperspektiv, intervjuades ungdomarna tätt inpå att de anlät till Sverige. Trots detta så redovisas fortfarande hemlandet och flykten utifrån retrospektivt reflekterande, vilket alltid medför viss problematik då det kan vara svårt att dra sig till minnes hur det var då, eller hur de reflekterade på den tiden. Detta kan också vara en anledning till att

det finns mycket rikare information att hämta i Sverige eftersom de lever i den här kontexten nu. Om flykten tog lång tid kan ungdomarnas berättelser om hemlandet alltså handla om flera år tillbaka, då de själva också var mycket yngre.

Ytterligare en brist handlar om hur intervjuerna utfördes med hjälp av tolk. Exakta ordval och fraser går förlorade i översättningen, och själva tolkningens otymplighet medför ofta att deltagaren begränsar ordflödet eftersom det tar tid att översätta. Dessutom beskriver ungdomarna sina erfarenheter för två, ofta okända vuxna, i stället för en, vilket skulle kunna upplevas obekvämt.

Något som inte var möjligt i den här studien var att undersöka individuella faktorerers påverkan på uttryck för agens. Erfarenheter och kognitiva förmågor ger oss olika förutsättningar i livet och kan tänkas vara tätt sammankopplat med vilka uttryck för agens individen tenderar att utöva. I vidare forskning hade det därför varit intressant att undersöka vilken vikt individuella faktorer har för agensuttryckt.

Framtida forskning

Vår förhoppning är att den här studien kan bidra med en förståelse för den roll agens spelar i ungdomars upplevelse av flykt och migrationsprocessen och ett intresse för vidare utforskning av dess inverkan på psykisk hälsa. Som redan redovisat i resultatdiskussionen så spelar agens sin del i att främja eller hämma psykisk hälsa för den aktuella målgruppen. Vad vi i studien visar är de former av agens som ungdomar spontant beskriver i sina berättelser om flykten från hemland till Sverige. Att vidare studera agens hos målgruppen skulle kunna innebära att fortsätta med ett induktivt arbetssätt, men vi föreslår också att utgå från vad som redan beskrivits som relevant av ungdomarna själva. Förhoppningsvis inspirerar den här studien till fortsatta ansträngningar att närma sig ett barncentrerat narrativ för att bättre förstå barnens upplevelser och behov och därmed förbättra insatser.

Kontextens betydelse framträdde primärt genom strukturella förutsättningar i samhället. Dock såg vi hur beroende ungdomarna är av sin omgivning, ofta familjen eller en nära vuxen, då de i stor utsträckning behöver agera genom ombud för att nå sina mål. Med tanke på kunskapen om sociala förhållandens påverkan på kontext vore det i framtida studier intressant att djupare gå in på vilka begränsningar och möjligheter relationer utgör för agensutövande.

Med tanke på den heterogena grupp som nu intervjuats anser vi det nödvändigt att i framtiden undersöka agens utifrån mer specifika frågeställningar. För att få en bättre överblick över vilka faktorer som spelar in kan det exempelvis vara av intresse att fånga olikheterna i pojkar och flickors upplevelser, särskilt om de kommer från mindre jämställda länder. Det kan också finnas ett värde i att undersöka potentiella skillnader som uppkommer av att fly i olika åldrar, att anlända till Sverige i olika åldrar eller att vara på flykt olika länge, då ungdomsåren är en tid av naturlig utveckling. Vidare kan upplevelsen skiljas åt beroende på om ungdomen kom ensam eller med familj, flytt från krig eller andra svårigheter samt vilken kulturell bakgrund de har.

Vad som också bör anses av intresse för det integrativa arbetet i Sverige är att ungdomars agens visats begränsad även i ett land som fått ett fint betyg för väl införlivande av barns rättigheter. Då studiens urval kommer från länder med lågt införlivande av barns rättigheter är det kanske självklart att förvänta sig en förbättring när de anländer till Sverige, men studien visar att ungdomarna möter utmaningar även här. Vad studien bidrar med är en redovisning av just vilka utmaningar de möter, exempelvis bemötande av myndigheter, brister i att se individuella behov och förutsättningar, samt brister i att förmedla vital kunskap som ungdomarna kan ta till sig och använda.

Slutsats

Studiens resultat visade, i linje med tidigare forskning, att kontext påverkar individens möjligheter att utöva agens. En tolkning utifrån intervjuerna var att varje begränsning av agens även kan leda till en chans att utöva agens genom motstånd. Agens och uppfattningen om sig själv som aktör berodde inte endast på kontextuella faktorer utan handlade även till stor del om individens subjektiva upplevelse av sin situation. Utifrån analysen av intervjuerna och tidigare forskning kunde författarna även uttyda en cirkulär tendens där färre resurser att utöva agens ger sämre psykisk hälsa, vilket i sin tur försämrar möjligheten att utöva agens.

Resursbrist hos ungdomarna gällande exempelvis kunskap eller erfarenhet medförde att ungdomarna kalkylerat överlämnade beslut och ansvar till andra, vilket inte alltid ledde till önskat utfall. I motsats till erhållen känsla av agens kan maktlöshet ses som ett resultat av förtryckt agens, vilket enligt tidigare forskning kan öka sårbarhet för psykisk ohälsa. Vidare blev det i intervjuerna tydligt att planer och mål var viktiga i styrningen av agenshandlingar och drev ungdomarna att fortsätta trots motstånd eller hinder.

Intervjuerna vittnade om ett skifte i ungdomarnas världsuppfattning, kapacitet och ansvarsfördelning vid byte av kontext från hemland till Sverige. Flera möjliga faktorer inverkar förmodligen, så som ungdomens egen ålder och utveckling, förändrade förutsättningar på grund av kontextbytet, samt omgivningens reaktion och bemötande av individen. Dessa faktorer påverkar individens känsla av agens och analysen påvisade en frustration vid upplevelsen att inte bli hörd eller involverad i beslutsfattande.

Studien bidrar med en ökad förståelse för agens och samspelet mellan agens och psykisk hälsa hos ungdomar som flytt till Sverige, något som förhoppningsvis ger ett ökat intresse att utforska och arbeta med de resurser och aspekter i det svenska samhället som kan stärka agens och psykiska hälsa hos ungdomar som varit på flykt.

Referenslista

- Alderson, P., & Yoshida, T. (2016). Meaning of children's agency: When and where does agency begin and end? I Esser, F., Baader, M. S., Betz, T. & Hingerland, B. (Red.), *Reconceptualising agency and childhood: New perspectives in childhood studies*. (ss. 75-88) Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315722245>
- Amnesty International. (u.å.). *Vem är flykting, asylsökande eller migrant?* Hämtad 13 oktober, 2021, från <https://www.amnesty.se/vara-rattighetsfragor/flyktingar-och-migranter/flyktingar-och-ratten-att-soka-asyl/vem-ar-flykting-asylsokande-eller-migrant/>
- Bandura, A. (2018). Toward a psychology of human agency: Pathways and reflections. *Perspectives on Psychological Science*, 13(2), 130–136. <https://doi-org.db.ub.oru.se/10.1177/1745691617699280>
- Bogic, M., Njoku, A., & Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. *BMC international health and human rights*, 15(29). <https://doi.org/10.1186/s12914-015-0064-9>
- Callaghan, J. E. M., Fellin, L. C., & Alexander, J. H. (2019). Promoting resilience and agency in children and young people who have experienced domestic violence and abuse: The “MPOWER” intervention. *Journal of Family Violence*, 34(6), 521–537. <https://doi-org.db.ub.oru.se/10.1007/s10896-018-0025-x>
- Carlsson, J., Norberg, J., Sandell, R., & Schubert, J. (2011). 'Searching for recognition: The professional development of psychodynamic psychotherapists during training and the

first few years after it', *Psychotherapy Research*, 21(2), 141-153.

<http://dx.doi.org/10.1080/10503307.2010.506894>

Chase, E., Otto, L., Belloni, M., Lems, A., & Wernesjö, U. (2020). Methodological innovations, reflections and dilemmas: the hidden sides of research with migrant young people classified as unaccompanied minors. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(2), 457-473. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1584705>

Clarke, V., & Braun, V. (2013). *Successful qualitative research*. (1. uppl.) SAGE Publications.

Gong, F., Xu, J., Fujishiro, K., & Takeuchi, D. T. (2011). A life course perspective on migration and mental health among Asian immigrants: The role of human agency. *Social Science & Medicine*, 73(11), 1618–1626. <https://doi-org.db.ub.oru.se/10.1016/j.socscimed.2011.09.014>

Gurdal, S. & Sorbring, E. (2018). Children's agency in parent–child, teacher–pupil and peer relationship contexts. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, 13(Suppl. 1), 1565239. <https://doi.org/10.1080/17482631.2019.1565239>

Haffejee, S. & Theron, L. (2019). “The power of me”: The role of agency in the resilience processes of adolescent African girls who have been sexually abused. *Journal of Adolescent Research*, 34(6), 683–712. <https://doi-org.db.ub.oru.se/10.1177/0743558419833332>

Hagström, A., Hollander, A-C., & Minntendorfer-Rutz, E. (2018). *Kartläggning av självskadebeteende, suicidförsök, suicid och annan dödlighet bland ensamkommande*

barn och unga (Avdelningen för försäkringsmedicin, Institution för klinisk neurovetenskap, ISBN 978-91-7676-052-9). Karolinska Institutet.

Hitlin, S. & Elder Jr, G. H. (2006) Agency: An empirical model of an abstract concept.

Advances in Life Course Research 11(1), 33-67. [https://doi.org/10.1016/S1040-2608\(06\)11002-3](https://doi.org/10.1016/S1040-2608(06)11002-3)

Hitlin, S. & Elder Jr, G. H. (2007) Time, Self, and the curiously abstract concept of agency.

Sociological Theory 25(2) 170-191. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9558.2007.00303.x>

Huijsmans, R., & Baker, S. (2012). Child Trafficking: “Worst Form” of Child Labour, or

Worst Approach to Young Migrants? *Development & Change*, 43(4), 919–946.

<https://doi-org.db.ub.oru.se/10.1111/j.1467-7660.2012.01786.x>

Humanium. (u.å.). *Realization of Children’s Rights*. Hämtad 10 november, 2021, från

<https://www.humanium.org/en/rcr/>

Hydén, M. (2014). The teller-focused interview: Interviewing as a relational practice.

Qualitative Social Work, 13(6), 795–812. <https://doi.org/10.1177/1473325013506247>

Kaukko, M., & Wernesjö, U. (2017). Belonging and participation in liminality:

Unaccompanied children in Finland and Sweden. *Childhood: A Global Journal of*

Child Research, 24(1), 7–20. <https://doi-org.db.ub.oru.se/10.1177/0907568216649104>

Kuczynski L., Harach L., & Bernardini S. C. (1999). Psychology’s child meets sociology’s

child: Agency, influence and power in parent-child relationships. I Berardo F. M. &

Shehan C. L. (Red.), *Through the eyes of the child: Re-visioning children as active*

agents of family life. Volume1, contemporary perspectives on families (pp. 21–52).

Stamford: JAI Press.

Langemar, P. (2008). *Kvalitativ forskningsmetodik i psykologi*. Liber AB.

Linköpings Universitet. (2021). *Den långa resan - vi vill lyssna på din berättelse*.

<https://liu.se/forskning/barnafriid/den-langa-resan>

Lokot, M., Sulaiman, M., Bhatia, A., Horanieh, N., & Cislighi, B. (2021). Conceptualizing “agency” within child marriage: Implications for research and practice. *Child Abuse & Neglect*, 117(4), 105086. <https://doi-org.db.ub.oru.se/10.1016/j.chiabu.2021.105086>

Migrationsinfo. (2021, 10 februari). *Flyktingkonventionen*.

<https://www.migrationsinfo.se/migration/varlden/flyktingkonventionen/>

Migrationsverket. (2021). *Asyl*. Hämtad 20 september, 2021, från

<https://www.migrationsverket.se/download/18.4a5a58d51602d141cf41003/1611313758766/Asylsökande%20till%20Sverige%202000-2020.pdf>

Migrationsverket. (u.å.). *Statistik: Europeisk statistik*. Hämtad 27 september, 2021, från

<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html>

Pearlin, L. I. (1989). The sociological study of stress. *Journal of Health and Social Behavior* 30(3), 241–256. <https://doi.org/10.2307/2136956>

Pietkiewicz, I., & Smith, J. A. (2014). A practical guide to using interpretative phenomenological analysis in qualitative research psychology. *Psychological journal*, 20(1), 7-14. (Originalarbete publicerat 2012)

”Kontext” (2021). I Psykologiguiden.se. Hämtad 25 november, 2021, från

<https://www.psykologiguiden.se/psykologilexikon/?Lookup=kontext>

QSR International Pty Ltd. (2020). NVivo (publicerad i november 2021).

<https://www.qsrinternational.com/nvivo-qualitative-data-analysis-software/home>

Motion 2018/19:1615. *Enhetlig definition av begreppet nyanländ*.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/enhetlig-definition-av-begreppet-nyanland_H6021615

Socialstyrelsen. (2015). *Psykisk ohälsa hos asylsökande och nyanlända migranter. Ett kunskapsunderlag för primärvården*. (2015-1-19).

<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2015/2015-1-19>

- Sorbring, E., & Kuczynski, L. (2018) Children's agency in the family, in school and in society: implications for health and well-being, *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 13(sup1), 1634414.
<https://doi.org/10.1080/17482631.2019.1634414>
- Synofzik, M., Vosgerau, G., & Voss, M. (2013). The experience of agency: an interplay between prediction and postdiction. *Frontiers in Psychology*, 4(127).
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00127>
- Thoits, P. A. (2006). Personal agency in the stress process. *Journal of Health and Social Behavior*, 47(4), 309–323. <https://doi-org.db.ub.oru.se/10.1177/002214650604700401>
- Thompson, A., Torres, R. M., Swanson, K., Blue, S. A. & Hernández Hernández, M. O. (2017). Re-conceptualising agency in migrant children from Central America and Mexico, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(2), 235-252
<https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1404258>
- Tinghög, P., Arwidson, C., Sigvardsdotter, E., Malm, A., & Saboonchi, F. (2016). *Nyanlända och asylsökande i Sverige: En studie av psykisk ohälsa, trauma och levnadsvillkor*. (Röda Korsets Höskolas rapportserie, 2016:1). Röda Korsets Höskola.
<http://rkh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1060355/FULLTEXT01.pdf>
- UNHCR. (2011, 1 februari) *Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees*.
<https://www.unhcr.org/3b66c2aa10>
- UNHCR. (2019, 19 december) *Flykting eller migrant enligt UNHCR*.
<https://sverigeforunhcr.se/blogg/flykting-eller-migrant-enligt-unhcr>
- Unicef. (2020a, 27 november). *Barn på flykt i Sverige*. <https://unicef.se/fakta/barn-pa-flykt-i-sverige>
- Unicef. (u.å.-a) *Barnkonventionen – Hela texten*. Hämtad 13 december, 2021, från
<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#hela-texten>

Unicef. (u.å.-b) *Barnkonventionen är vårt uppdrag*. Hämtad 30 oktober, 2021, från

<https://unicef.se/barnkonventionen>

Unicef. (2020b, augusti) *Barnkonventionens ställning i Sverige*.

<https://unicef.se/projekt/barnkonventionens-stallning-i-sverige>

Unicef. (2020c, 30 november). *Varje dag tvingas barn på flykt från sina hem*.

<https://unicef.se/fakta/barn-pa-flykt>

Veronese, G., Sousa, C., Cavazzoni, F., Shoman, H. (2020). Spatial agency as a source of resistance and resilience among Palestinian children living in Dheisheh refugee camp, Palestine. *Health & Place* 62. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2020.102304>

Wernesjö, U. (2012). Unaccompanied asylum-seeking children: Whose perspective?

Childhood: A Global Journal of Child Research, 19(4), 495–507. <https://doi-org.db.ub.oru.se/10.1177/0907568211429625>

White, A., Ní Laoire, C., Tyrrell, N., & Carpena-Méndez, F. (2011). Children's Roles in Transnational Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(8), 1159-1170.

<https://doi.org/10.1080/1369183X.2011.590635>

Williams, A. L., & Merten, M. J. (2014). Linking community, parenting, and depressive symptom trajectories: Testing resilience models of adolescent agency based on race/ethnicity and gender. *Journal of Youth and Adolescence*, 43(9), 1563–1575.

<https://doi-org.db.ub.oru.se/10.1007/s10964-014-0141-8>

World Health Organization (u.å.) *Adolescent health*. Hämtad 17 december, 2021, från

https://www.who.int/health-topics/adolescent-health#tab=tab_1

Appendix 1

Tabell 1

Antal asylsökande i Sverige år 2010-2021

År	Asylsökande till Sverige	Varav asylsökande barn	Varav ensamkommande barn
2010	31 819	10 493	2 393 (464 flickor, 1 929 pojkar)
2011	29 648	9 699	2 657 (400 flickor, 2 257 pojkar)
2012	43 887	14 150	3 578 (581 flickor, 2 997 pojkar)
2013	54 259	16 452	3 852 (668 flickor, 3 184 pojkar)
2014	81 301	23 108	7 049 (1 363 flickor, 5 686 pojkar)
2015	162 877	70 384	35 369 (2 847 flickor, 32 522 pojkar)
2016	28 939	10 909	2 199 (435 flickor, 1764 pojkar)
2017	25 666	8 507	1 336 (293 flickor, 1043 pojkar)
2018	21 502	6 329	944 (249 flickor, 695 pojkar)
2019	21 958	6 415	902 (257 flickor, 645 pojkar)

2020	12 991	3 566	500 (157 flickor, 343 pojkar)
2021 (januari – augusti)	6 884	1 968	313 (80 flickor, 233 pojkar)

Notis. Asylsökande till Sverige avser samtliga män, kvinnor och barn.

Appendix 2

Bilaga 1: Intervjuguide delstudie 4

Nedan är förslag på frågor som täcker nyckelområden i intervjun, men ska användas som en flexibel guide som ska uppmuntra ungdomen att berätta om sina erfarenheter och förväntningar.

Inledning/orientering

Nu tänkte jag starta intervjun, men först ska jag berätta lite om hur det kommer gå till. Jag har en del frågor till dig, både om dig som person, om det du har varit med om, hur du mår och hur du har mått. Tanken är att jag vill höra om *din* historia och *dina* upplevelser och känslor. Det finns alltså inga rätta svar. Ibland kanske jag kommer upprepa en fråga, eller be dig att utveckla och berätta mer om något. Om det är någon fråga du inte vill svara på så är det helt okej. Och det är också helt okej om du känner att du vill avsluta intervjun.

Vi kommer prata ungefär en timme, och jag kommer spela in vad vi säger. Det är bara för att vi inte ska missa eller glömma vad vi säger här idag. Det är ingen förutom jag och mina kollegor som kommer lyssna på inspelningen.

Har du några frågor till mig innan vi börjar?

1. Om dig och tiden före att du tog dig från ditt hemland

- Berätta om om dig själv, vem du är, hur gammal etc.
- Vilket land kommer du ifrån?
- Hur skulle du själv beskriva din etnicitet?
- Hur har din uppväxt sett ut fram till nu?
- Hur skulle du beskriva din relation med dina vänner? Hur var din relation till din familj i hemlandet?
- Har du gått i skolan innan du kom till Sverige?

- Hur skulle du beskriva din skolgång innan du kom till Sverige och efter?
- Har du någonsin behövt arbeta?
- Vad tyckte du om att göra på fritiden i hemlandet?
- Hur skulle du beskriva att du mådde, psykiskt och fysiskt, i hemlandet?

2. Under resan till Sverige

- När bestämdes det att du skulle lämna ditt hemland?
- Vad var anledningen till att du/ni bestämde att du skulle lämna?
- Visste du redan då att du skulle till Sverige?
- Hur gick resan till?
- När kom du till Sverige?

3. Om första tiden i Sverige (upp till 6 månader)

- Vad hände när du kom till Sverige- de första dagarna?
- Hur kände du/mådde du?
- Vilka myndigheter/organisationer kom du i kontakt med?
- Vilka personer träffade du?
- Hur upplevde du mottagandet när du kom till Sverige?
- När fick du börja skolan?
- Vad tycker du fungerade bra?
- Vad tycker du fungerade mindre bra?
- Var det något du saknade när du kom till Sverige?

4. Om att vara i Sverige just nu (ca 12 månader)

- Berätta om hur du lever idag (var du bor, med vem etc)

- Hur trivs du att vara i Sverige
- Hur ser kontakten ut med din familj?
- Hur ser kontakten ut med dina vänner?
- Går du i skolan?
- Vad tycker du om att göra på fritiden?
- Hur skulle du beskriva ditt psykiska och fysisk mående idag jämfört med innan du kom till Sverige ?
- Hur skulle du beskriva ditt psykiska och fysisk mående idag jämfört med första tiden i Sverige?
- Får du någon stöd eller hjälp i dagsläget (ex. sjukvård, frivilligorganisation)
- Skulle du vilja ha någon annan stöd och hjälp? Hur har du upplevt processen av att söka asyl (bemötande, juridiken) "
- Var det som du förväntade dig i Sverige? Om du tänker tillbaka på de förväntningar du hade?
- Om du tänker på andra som är den situation som du var för ett år sedan. Vad skulle du säga till dem då?

5. Om livet om 10 år

- Hur tror du att ditt liv ser ut om 10 år (t.e.x bor i Sverige, familj etc)?
- Hur tror du det kommer att se ut om 10 år?

6. Är det något jag glömt fråga eller som du vill lägga till?